

Nord blir sentrum

Med et breddeuniversitet i 50 år

Jarle Aarbakke

Rektor ved UiT Norges arktiske universitet (2002-2013)

Ordfører og varaordfører i Tromsø kommune (2015-2019)

Ansatt ved UiT fra 1976, professor emeritus

SYNOPSIS

Arven etter Bertelsen

- Hvordan var det mulig å skape et vellykket breddeuniversitet på nesten 70 grader nord, tross mengden personlig og strukturell motstand?
- Hva var avgjørende for at prosjektet lyktes gjennom kritiske faser som i den politiske kampen 1963-1966, kampen for nye bygg 1981-1982 og fusjoneringsene 2005-2013?
- Når vi sier det er vellykket, hva kan vi vise til fra dagens UiT Norges arktiske universitet som motor for forskning, undervisnings og nyskaping i Nord?

1963-1966

Den avgjørende argumentasjonen for et universitet i Nord-Norge kom fra professor Torstein Inge Bertelsen. Han gjorde en ekstraordinær innsats fra Bergen, og ringte kontinuerlig sin tidligere medfange fra tysk konsentrasjonsleir, ekspedisjonssjef Enevald Skadsem. Skadsem foret i sin tur statsråd Kjell Bondevik i Bortens regjering med argumentasjon som gikk skarpt mot synet til helsedirektør Karl Evang og andre toneangivende motstandere mot tanken om et universitet i Tromsø.

1981-1982

Den avgjørende motstanden mot å skrote planene om bygg for universitet- og universitetsklinikk kom fra rektor Helge Stalsberg som satte stillingen sin inn for saken, universitetsdirektør Harald Overvaag som ble statssekretær og statsråd Leif Arne Heløe i Willoch regjeringen.

Trusselen med en flukt fra medisin og helsefag ble stoppet på et kritisk tidspunkt.

2005-2013

Den avgjørende argumentasjonen for fusjoner med Høgskolen i Tromsø og senere Høgskolen I Finnmark, kom med invitasjonen jeg fikk som sittende rektor og styreleder, til å lede Ekspertutvalget for nordområdene fra utenriksminister Jonas Gahr Støre i Stoltenberg II regjeringen i 2005.

Den strategiske betydningen av en samlet forsknings- og utdanningssektor i nord ble avgjørende for vedtakene om fusjonene som var «bottum up», det vil si ledet fra institusjonene selv. Fusjonene ble senere modell for Solberg-regjeringens «Top down»-fusjoner med Høgskolene i Harstad og Narvik. Fem til seks år før dette skjedde hadde vi i ledelsen i de tre institusjonene beredet grunnen med omfattende utredende samtaler der Høgskolen i Narvik ble koblet nordover.

Universitet i Tromsø gikk fra å være et regionalpolitisk verktøy til å bli en nasjonal politisk aktør som beskrevet i Rektorarkiv 2022.

Når vi i dag sier at UiT Norges arktiske universitet er vellykket, er det fordi kapitlene om forskning, utdanning og samfunnsoppdrag viser høyt faglig nivå, at vi konkurrerer om store bevilgninger nasjonalt og internasjonalt med et hjelpeapparat for forskerne som vi fikk på plass på 2000 tallet.

Det er i dag et mangfold av studietilbud distribuert på mange campuser i de tre nordligste fylkene som holder god kvalitet og har stor relevans for offentlige og private arbeidsplasser.

Også kommersialisering av forskningsresultater som har lang horisont fra laboratorium til børs, har kommet godt i gang.

Tromsø som arktisk hovedstad

- Hvorfor gikk jeg fra pensjonert universitetsrektor til Arbeiderparti-ordfører i Tromsø?
- Hvordan er samspillet mellom vertsbyen, landsdelen og breddeuniversitetet?

Sosiale media har brakt Nord til verden med spektakulære bilder fra Helgeland, Lofoten, Senja, Tromsø, Lyngen og Finnmark. Det har bidratt til at den reiselivssatsingen vi politisk fasiliterte i Ekspertutvalget for Nordområdene fra 2006, har skutt betydelig fart.

Mediabildet etterlater nå oftere et inntrykk av Nord som sentrum.

Nord i fremtiden

- Hvordan slår nye geopolitiske faktorer inn i et Nord som sikkerhetsmessig sentrum?
- Hva skal til for å videreutvikle Nord?

Russlands angrepskrig 24.februar 2022 forandret sikkerhetsbildet i Nord dramatisk. Finland og Sverige, våre naboer i Nord, er nå medlemmer av NATO. Militært, politisk, vitenskapelig, økonomisk og kulturelt er nå mange gode relasjoner med Russland gjennom de siste 30 år dessverre på frysepunktet.

Nord kan tross dette bedre utvikles fra Nord i dag enn for 30 år siden. Grunnen er etableringen av UiT Norges arktiske universitet, Nord universitet og Samisk Høgskole, Norsk Polarinstitut til Tromsø, Framsenteret i Tromsø, Arctic Frontier-konferansen i Troms, Nordområdesenteret i Bodø, Barentssekretariatet i Kirkenes og Arktiske Råds sekretariat i Tromsø. Privat næringsliv går godt.

Samtalene med noen av de aktive aktørene i dag viser at mye er vanskeligere. Det er spesielt bekymringsfullt at klima- og miljøforskningen lider under at Russland, som utgjør mer enn 50 % av arealet i Arktis, ikke er med i samarbeidet.

FORORD

Et velpolert 50-års jubileum for åpningen av Universitetet i Tromsø 1. september 2022 ble kimen til denne boken. Domprosten i Tromsø spurte pionérer rundt festmiddagsbordet om deres tro og tvil på prosjektet underveis i skapelsen av universitetet på 1970-tallet. Det var et interessant spenn i svarene deres. Et tema i denne boken er å benytte anledningen mens den ennå er der, til videre å utfordre tidsvitner fra pionertiden om hva som ble tenkt og ikke minst følt i de første årene etter stortingsvedtaket i 1968 om å etablere et universitet i Tromsø.

Det andre jeg noterte meg med stor interesse under jubileet var hvilke hull jeg så i fortellingen om de 50 årene. Historiker Harald Dag Jølle oppfordret meg til å skrive mer av universitetets historie, med bakgrunn i de sakene jeg har vært med på. Kunne det støtte at «Nord blir sentrum»? Den samtalen ble sterkt medvirkende til skrivingen.

Forfatterens ståsted er som deltager og observatør i den formative perioden for breddeuniversitetet internt og i samspillet med omverdenen. Egen nærhet skygger lett for god bedømmelse av størrelsen på aktørenes innsats. Legitimiteten av min egen fortelling er derfor søkt styrket ved å gjengi i sitats form samtaler med personer som har vært sentrale internt og eksternt i løpet av de vel 50 år som er gått siden starten i 1972. Jeg er dypt takknemlig for engasjementet fra alle medvirkende.

Utvalget av samtalepartnere og temaer i kapitlene reflekterer søken etter fakta og vurderinger som underbygger tesen i bokens tittel. På hvilke måter har Nord blitt sentrum? Hvordan har bevegelser i retning sentrum sett ut, og hvor går veien videre? I oppsummeringen blir det tydeliggjort områder hvor UiT Norges arktiske universitet åpenbart har vært sentral i utviklingen i Nord, og andre felt hvor denne rollen er mindre tydelig.

Boken er tenkt for et bredt publikum med ulik kjennskap til nord. Både Nord-Norge, nordområdene, Arktis og Nordkalotten er geografiske og politiske størrelser som rommes av nord i denne boken.

Tittelen «Nord blir sentrum» gir sannsynligvis mer mening for folk i nord enn i sør, og kanskje ikke engang her? Mange av oss lever fortsatt med lua i handa? Mitt ønske er at ved å lese boken kan flere få kunnskap som gjør det rimelig å være enig med meg når de siste sidene konkluderer med at nord på mange områder er sentrum, og ikke kunne vært det uten sitt breddeuniversitet gjennom 50 år. På noen områder er det selvsagt kun et sammenfall i tid mellom universitetets aktivitet og nord sin rolle i Norge og verden. På andre og flere områder er det likevel universitetet som skaper sentripetalkreftene.

Ved utgangen av 2023 er det også grunn til å reflektere over sammenhengen mellom et universitet, nasjonen og regionen. Universitetet i Oslo 1811 kom før nasjonen Norge 1814. Universitetet i Tromsø 1968 kom før regionen Nord-Norge 1976. 1976 er året for lovfesting av Regionsykehuset i Tromsø, som universitetssykehus, med regionansvar for hele Nord-Norge.

Ved 50 års-jubileet er UiT Norges arktiske universitet stort, både fysisk og kunnskapsmessig. Mange barrierer er brutt, og posisjonen kan kanskje synes sikker. Boken viser at fagfolks store arbeid tydeliggjør at de også var strateger og arkitekter i det store byggverket og bidro til den vellykkede samhandlingen mellom fag, universitet, byråkrati og politikk

Basert på samtaler og utvalgte dokumenterte milepæler, konkluderer jeg med at Nord blir sentrum. Og at posisjonen må kontinuerlig forsvares aktivt, som når man ror opp en elv.

Innhold

SYNOPSIS	2
ARVEN ETTER BERTELSEN	2
1963-1966	2
1981-1982	2
2005-2013	2
TROMSØ SOM ARKTISK HOVEDSTAD.....	2
NORD BLIR SENTRUM.....	3
Fakta.....	3
Etterlatt inntrykk	3
NORD I FREMTIDEN	4
FORORD	5
Innhold	6
ARVEN ETTER BERTELSEN	9
DEN GRUNNLEGGENDE FORUTSETNINGEN OG BYGGEREN AV DET MODERNE NORD-NORGE	9
KRONIKKEN 1.DESEMBER 2023 NORDLYS OG HARSTAD TIDENDE	9
TVIL OG TRO I STARTEN	11
MER PÅ TROSS AV ENN PÅ GRUNN AV	11
ET AVGJØRENDE PUNKT I HISTORIEN 1981.....	11
Et helt nytt universitet i 1972 – kan dette gå bra?	12
KAMPEN OM MI – DE MEDISINSKE INSTITUSJONER I BREIVIKA.....	12
BIDRAG FRA SENTRALE LEDERE OG PIONÉRE	13
Helge Stalsberg.....	13
Harald Overvaag	19
Knut Rasmussen	19
Knut Schrøder	20
Pionerer og Oldboys – mitt eget fag farmakologi nyetablert i 1974 i Tromsø	23
Kampen for UNN – nok en gang	26
Fysikk med lange røtter i Nord	29
FUSJONSENERGI	29
FUSJONSENERGI PÅ POLITISK DAGSORDEN	30
EISCAT	32
To markante pionerer forteller	36
KJELL KOLBEINSEN – DEN FØRSTE HOVEDFAGSSTUDENT	36
HARALD OVERVAAG – LENGST SITTENDE NORSKE UNIVERSITETSDIREKTØR	37
Oppsummert.....	38
To jubileer	39
50 ÅR MED LEGESTUDIER.....	39
VI UTDANNET LEGER, MEN VI GJORDE SÅ MYE MYE MER.....	39
RINGVIRKNINGER AV REVOLUSJONERENDE STUDIEPLANER	40
BANEKRYTTENDE FORSKNING FRA IKM, IMB OG ISM	40
TROMSØUNDERSØKELSEN.....	41
LEGEUTDANNINGENS FOLK BYGDE DET MODERNE HELSEVESEN I NORD-NORGE OG NORGE	42

NORD BLIR SENTRUM	95
FAKTA SOM BYGGER OPP OM AT «NORD BLIR SENTRUM».....	95
BEFOLKNING OG SAMFUNNSUTVIKLING I NORD FØR OG ETTER 1972	95
<i>Nord-Norske byer er alle grunnlagt de siste 223 år</i>	95
<i>Noen merkesteiner i Nord i 200 år</i>	96
<i>Universitetet kom før regionen</i>	96
GRENSER OG SIKKERHET I NORD	99
<i>Norges grenser</i>	99
<i>Sikkerhet, avspenning og ny kald krig</i>	99
NORDOMRÅDEPOLITIKK OG NYE STRUKTURER I NORD.....	99
<i>Nye strukturer i og for nordområdene 1993-2023</i>	99
<i>Nordområdestrukturer 1993-2005</i>	99
<i>Nordområdestrukturer 2005-2018</i>	100
<i>Fusjoner og ny struktur med sterk nordområdelevans 2009 -2018</i>	102
<i>Tromsø som arktisk hovedstad</i>	102
<i>Status ved utgangen av 2023</i>	103
<i>Sikkerhet, avspenning og ny kald krig</i>	103
KLIMA, NATURVERN OG KRIG.....	104
<i>Klima</i>	104
<i>Nord blir sentrum</i>	104
NATURVERN	104
<i>Nord blir sentrum</i>	104
KRIGER	105
<i>Nord blir sentrum</i>	105
SALME VED UNIVERSITETSJUBILEENES SLUTT	105
Nord som et omfangsrikt sentrum og Nord universitet	108
Medias rolle i og fra Nord	110
10 GRADER NORD FOR MARIENLYST	110
HELGEMORGEN I NRK	110
MEDIA OG UIT	111
PRIMÆRNÆRINGENE BLE INDUSTRIALISERT. «DET FØDES IKKE NOK BARN».....	113
<i>Andre stemmer i og fra nord ved jubileumsårenes slutt</i>	114
<i>Etterlengt gladnyhet ved enden av jubileumsperioden</i>	115
<i>Krig i Ukraina og Gaza i jubileumsårene</i>	115
Hvordan kan vi utvikle Nord som sentrum – fra Nord?	116
HAVET OG ARKTIS.....	116
GEOPOLITIKK I NORD SOM FERSKVARE	117
HVA NÅ MED TROMSØ SOM ARKTISK HOVEDSTAD?	118
<i>Hvordan kan vi utvikle Nord som sentrum fra Nord?</i>	122
<i>NORD BLIR SENTRUM</i> ENTEN DET ER FRED ELLER KRIG.....	123
ETTERORD	124
LITTERATUR	125

ARVEN ETTER BERTELSEN

Den grunnleggende forutsetningen og Byggeren av det moderne Nord-Norge

Teksten fra 1. desember 2023 på 100 års dagen for Professor Torstein Inge Bertelsens fødsel i Harstad ble publisert i Nordlys og Harstad Tidende og innleder også denne boken. Bertelsen var universitetets *Founding Father* og introduserte kampen for likeverdige helsetilbud til folket i Nord. Det var et meget lite tidsvindu for å få til et breddeuniversitet i 1966. Det var i realiteten to personer, professor Bertelsen i Bergen og ekspedisjonssjef Enevald Skadsem i departementet med ansvar for høyere utdanning, som beveget statsråd Kjell Bondevik (KrF) i Per Bortens (Sp) regjering til å gå for klinisk utdanning av leger i Tromsø og ikke i Trondheim. En kontrafaktisk historie med utbygging i Trondheim først vil kunne vise at det ville satt Nord meget sterkt tilbake i mange tiår.

De gode valgene frem til stortingsvedtaket 28. mars 1968 er forutsetningen for at *Nord blir sentrum* og at Nord-Norge har blitt en fullverdig region *da universitetet kom før* regionen.

Kronikken 1. desember 2023 Nordlys og Harstad Tidende

Da medisinstudiet ble etablert i Tromsø for 50 år siden var det et klart mål at man skulle utdanne flere nordnorske leger til å yte helse for landsdelen – som laks som gyter i elven de ble født i. Det var nylig 100 år, 1. desember 2023, siden en av talerne for «lakseeffekten», Torstein Inge Bertelsen, ble født i Harstad. Hvordan står det til med legestanden han la til rette for, og det nordnorske helsetilbudet som helhet?

Torstein Inge Bertelsen studerte medisin i Oslo og København, og praktiserte hele sitt yrkesliv i Bergen – en elv langt fra hjemme. Som nordlending ble han samtidig engasjert i landsdelens dårlige helsetilbud, spesielt legedekningen og manglende stabilitet i legestillingene. Når han var hjemme i Harstad i ferier så han legemangelen på nært hold, og merket seg at de få som jobbet i Harstad var fra byen og omegn. I 1963 publiserte han artikkelen «Hvor kommer lægene fra og hvor blir de av?» i Tidsskrift for den norske legeförening. I artikkelen hevdet han at det bare finnes én løsning på Nord-Norges utilfredsstillende helsevesen: Det må opprettes et medisinsk fakultet i Tromsø. Artikkelen er senere blitt stående som en klassiker i nasjonal og internasjonal universitetsdebatt.

Kampen sto i 1966 mellom Tromsø og Trondheim om legeutdanning og universitet, og helsemyndighetene og de fleste toneangivende i legestanden i Norge heiet på Trondheim. Bertelsen innså at det var lite å hente her, og konsentrerte seg om de politiske prosessene og sine mange kontakter. Under andre verdenskrig var Bertelsen fange i ulike konsentrasjonsleirer, og delte lenge brakke med Enevald Skadsem. Skadsem var i 1966 ekspedisjonssjef for statsråd Kjell Bondevik i Borten-regjeringen og Bertelsen hadde nær kontakt med de sentrale aktører i hovedstaden gjennom telefonsamtaler med han. Bertelsen var min foreleser i Bergen det året, og fortalte selv at maktapparatet i Oslo ringte og ville nekte ham å snakke med Skadsem. «Vil dere virkelig nekte meg å snakke med Enevald? Jeg delte brakke med Enevald i konsentrasjonsleir i tre år. Vi sa godnatt til hverandre hver kveld. Vil dere virkelig nekte meg å snakke med Enevald?» Det ble taust i den andre enden. I desember bestemte regjeringen Borten seg. Bertelsen var esset. Skadsem var jokeren. Statsråd Kjell Bondevik var potten. Tromsø vant, og fikk stortingsvedtak om legeutdanning og universitet i 1968. Trondheim fikk også universitet i 1968 men legeutdanning først nesten 10 år senere.

Der er flere likhetspunkter mellom situasjonen på 1960-tallet og nå. Mangel på helsepersonell og mangelfulle helsetjenester i nord preger nyhetsbildet også i 2023. Det er illustrerende at Nord-Norge huser under 9 prosent av Norges befolkning, men har mer enn 40 prosent av vikarutgiftene i helsesektoren i landet. Her kreves som på 1960-tallet overblikk og handlingsevne.

Med i bildet er også at stadig flere helsearbeidere i nord har hjem og familie sørpå, og langpendler med varierende periodisitet. I 1918 skrev konsul i Rana, Hans A. Meyer visjonært om dette i Tidens Tegn. For 106 år siden ble han den første som foreslo opprettelse av et universitet i Tromsø for å redusere den allmenne skjevfordeling nord-sør. «Da vil vi, tror jeg, få nok av dyktige menn med rot i folket og kjennskap til landsdelen, folk som føler seg hjemme oppe i Nord-Norge, og finner det selvsagt og naturlig at leve sitt liv og øve sitt arbeid her.» Det var menn den gang, der det i dag er klar overvekt av kvinner blant medisinerstudentene. Med økende sentralisering og negativ demografi er det som nå ofte kalles Nordsjø-turnus blitt vanligere for mange yrkesgrupper. Det er et minus både for pendlerne selv og for samfunnet om de ikke får den lokale lojaliteten og kunnskapen som er så viktig for yrkesutøvelsen.

Men mye er ulikt i dag sammenliknet med 1960-tallet. I løpet av de vel 50 årene siden da, har vi fått et helt annet og bedre utgangspunkt for å fortsatt gi et rettferdig helsetilbud i Nord-Norge. Fagligheten er dramatisk økt, med god forskning som på noen felt er verdensledende. Mange unge har fått utdanningen sin i egen landsdel, og er i dag professorene for den neste generasjon.

Utdanningene til alle helseprofesjoner er dekket av UiT Norges arktiske universitet, og lakseeffekten av dette er gjentakende og overbevisende dokumentert. Vi tok grep med Bodø-modellen i 2009 og Finnmarks-modellen fra 2018, som gir en enda bedre nærhet til legeutdanningene for flere. Vi kan kalle dem Lakseeffekten 2.0. Det neste på (lakse)trappene er Harstad-modellen, som slutter ringen til Bertelsens hjemby.

Bertelsens visjon var å koble utdanning, forskning og helsetjenester i egen region, og denne modellen styres det også etter i dag. Samtidig er denne treenigheten truet fra flere hold. Helse Nord er i spill, og det mobiliseres i hele landsdelen. Det er bra, men det må ikke skygge for at uten det svakeste ledd svikter kjeden, og uten det sterkeste ledd har vi ikke nok kvalitet totalt. Kommunenes helsetjenester er grunnsteinen i bygget. Disse er under press, men har med moderne utdanninger og teknologi et stort potensial. Lokalsykehusene i Nordland, Troms og Finnmark, Fylkessykehuset i Bodø og Universitetssykehuset i Nord-Norge (UNN) må sikres og styrkes. Det handler om såvel sivil som militær beredskap. Myndighetene for helse og utdanning må snakke bedre sammen for å få til praksisplasser på alle ledd i kjeden. I dag står kommunene alene i finansiering av praksis til blant andre sykepleierstudentene

I 50 år har vi i nord gått foran med nyskapende helseprofesjonsutdanninger. Det er vi stolt av, og står ikke med lua i handa. Som når vi sier at uten en helhetlig styrking av helsetilbudet i nord kan vi heller ikke i lengden tilby internasjonal kvalitet på helsefagutdanningene i nord. Det vi vil er å føre videre Bertelsens vellykkede kamp for Nord-Norge.

Et helt nytt universitet i 1972 – kan dette gå bra?

Spørsmålet i overskriften kom fra domprost Stig Lægdene under middagen på 50-års jubileet for etableringen av universitetet, 1. september 2022.

Jeg har spurt mange av de gjenlevende pionerne om de kjenner seg igjen i en slik følelse fra tidlig 1970-tall – kunne dette gå bra?

Inntrykket er at naturvitere, humanister og samfunnsvitere ikke kjenner seg igjen i en følelse av at dette ikke ville kunne gå bra de første viktige årene. De sier, ser det ut til, jevnt over at det skulle gå. Utviklingen viser jo også god rekruttering og at statsbudsjettene for de tidlige 1970-årene hadde en pen vekst av stillinger ved UiT.

De absolutt største tvilerne, om en kan si det slik, finner vi innen medisin. Jeg selv var ikke en av dem da jeg kom til et fire år gammelt universitet i 1976. Jeg kom til Institutt for medisinske biologi (IMB) og Farmakologisk faggruppe som det den gang het. Det faglige nivået var godt og ambisjonene store. Folk var klar over at det var nybrottsarbeid og mange var besjelet av å vise for verden at vi fikk det til. Jeg ble mer i tvil omkring 1980 da mange av gründerne hadde dratt tilbake til toppstillinger i sør. Men vi fikk nye krefter inn etter hvert, så også det roet seg.

Min første sjef Jørg Mørland sier i samtalen (kapittel To jubileer) at han ikke tvilte på at det kunne gå. Han oste av selvtilitt, også på vegne av selve det store prosjektet.

Kampen om MI – de medisinske institusjoner i Breivika

De største tvilerne i min lille enquête er universitetsdirektør gjennom mange år Harald Overvaag og noen av de viktigste ledere innen universitetet og medisinfeltet: professor i patologi og tidligere universitetsrektor Helge Stalsberg, professor i kardiologi Knut Rasmussen og tidligere sykehusdirektør på Regionsykehuset i Tromsø og Universitetssykehuset Nord-Norge (UNN) gjennom 23 år, Knut Schröder. Striden om Medisinske Institusjoner (MI)-bygget fra høsten 1981 er et hovedelement. Jeg referer fra samtaler og skriftlige tilbakemeldinger fra disse, og deres beretninger i denne saken er inkludert i helhet sist i dette kapittelet.

Overvaag trekker frem kampen om bygg som det viktigste. Statsbygg var en nøtt tidlig på 1970-tallet, og da det skulle bygges nytt regionsykehus med universitetsfunksjoner, kalt MI, ble det dramatisk, slik han forteller nedenfor. I samme gate ble daværende rektor Helge Stalsberg i sterk frustrasjon over stopp i framgangen, nødt til å trekke «å gå av i protest-kortet». Knut Schröder har i sin beretning sett det samme.

Sterkest og mest langvarig tvil, særlig om forskning og sykehusbygg/sykehusfunksjoner, uttrykker grunnleggeren av spesialhelsetjenesten i kardiologi (hjertesykdommer) Knut Rasmussen, som professor og overlege ved UiT/UNN (Universitetet i Tromsø/UNN).

Gitt at medisin var avgjørende for at det i det hele tatt skulle bli et universitet, vil det også kunne hevdes at et velfungerende UNN var og er en forutsetning for et rettferdig helsetilbud i nord, og dermed også for demografien i Nord-Norge.

Narve Fulsås (1993) skriver i sin historieavhandling «Universitetet i Tromsø 25 år»: «Rektor Stalsberg gjorde det klart for regjeringa at han ville seie opp ved universitetet dersom MI blei skrinlagt eller utsett».

Nå i 2023 treffer jeg folk som ikke helt tror det er sant, det Narve Fulsås skriver – i en setning som hverken oser av drama eller følelser. Narve Fulsås er en saklig historiker, mens jeg har følt behov for

mest ment som et skremmeskudd for å få til en samlet utbygging. Men Mads Gilbert og jeg gikk høyt på banen i sakens anledning.

Som direktør var ikke alle utfordringer ute av verden. Det nye sykehuset var for lite, det var ikke planlagt nye funksjoner som f.eks. nevrokirurgi og plastikk-kirurgi. Det var ikke avsatt penger til Magnetisk Resonans (MR) maskin som først ble anskaffet etter privat innsamling. Og da var ikke røntgenavdelingens gulv dimensjonert for et så tungt utstyr, så ved anskaffelsen ble den letteste MR-maskinen, ikke den beste maskinen, valgt.

Men det ble gjort mange tilpasninger i sykehuset, og blant annet ble 50 senger, 2 sengeposter gjort om til pasienthotell inne i sykehuset, det var ikke økonomi til å drifte disse sengene som vanlige sengeposter.

Kort tid etter jeg begynte som direktør, fikk jo sykehuset en ny logo, den flyvende pingvin, som symboliserer at vi skal klare det umulige: Å få ett fullverdig regions-universitetssykehus i Tromsø! Pingviner finnes ikke i arktis og kan ikke fly. Men troen på å klare det umulige var ledestjernen!

Konklusjon: Jeg tvilte aldri på at noe godt kom til å komme ut av prosjektet, men usikker på hva resultatet skulle bli. I dag må vi vel si oss fornøyd med hva vi oppnådde.

Og alle spilte ishockey på Prestvannet, med små barn og svære mannfolk på nesten to meter i rasende fart og taklinger. Festene på Teoribygget samlet alle, slik juletefestene og kunstgalleriet Galleri 71 etablert av professor Hans Prydz også gjorde.

Etter at Jørg og Berit dro tilbake til Oslo i 1980 har de hatt viktige stillinger og karrierer.

Berit ble førsteamanuensis/professorkompetanse ved UiO, og deretter avdelingsdirektør for NAVF, strategidirektør NFR og hadde lederstillinger i NIFU, Sintef, Forskerforbundet og FHI.

Jørg ble instituttsjef ved Statens Rettstoksikologiske institutt fra 1980, og etter hvert divisjonsdirektør for alle rettsmedisinske fag (rettstoksikologi, rettspatologi, klinisk rettsmedisin og rettsgenetikk) ved FHI til han gikk av i 2012. Han er også professor II ved UiO. Han er fortsatt aktiv, og har som nevnt uten tvil vært både nasjonalt og internasjonalt ledende når det gjelder forskning på bilkjøring og rus/legemidler.

Berit og Jørg føyer seg inn i en lang rekke av pionerene og andre som har fått en utdanning og karrierestart i Tromsø, som har gitt inngang til topposisjoner i hovedstaden og ellers i Norge.

Ringvirkninger av revolusjonerende studieplaner

Møtet viste oss en virkelig imponerende innsats over tiår med studieorganisering og gjennomføring, fra arbeidet med «Den halvørde» som Studieplanen fra Interimstyret i Oslo ble kalt, til dagens desentraliserte og reviderte programmer.

Vi var først i Norge og store deler av verden med studentevaluering satt i system. Vi sendte studentene i lange perioder ut i landsdelen for lange praksisperioder.

Organkursmodellene ble anvendt på en helt ny studieplan for farmasistudiet i Tromsø. Farmasistudentene fikk praksis på apotek i landsdelen.

Ut plassering i landsdelen er implementert for psykologi, odontologi og juss. Tilbakemeldinger vi får fra arbeidsplassene der våre studenter kommer ut i praksis er at Tromsø-studentene utmerker seg ved at de er *hands on* fra dag én.

Banebrytende forskning fra IKM, IMB og ISM

Kaare Bønnaa fra Helgeland var på det aller første kullet i 1973. UiT ble den gang kalt det «røde» eller det «politiske» universitet. Onde tunger kalte utdanningen av leger for «sosionom med førstehjelpskurs». Bønnaa er i dag en internasjonal stjerne i hjerteforskning, med professorat på NTNU og som overlege ved St. Olavs Hospital i Trondheim. Han disputerte i Tromsø ved ISM i 1992, og jeg hadde som dekan gleden av å lede disputasen. Han spesialiserte seg i kardiologi, og arbeider nå i Trondheim. Han er den nordmann som har flest publikasjoner i det prestisjetunge tidsskriftet *New England Journal of Medicine*. Han har ledet svære kontrollerte kliniske studier som har forandret klinisk praksis over hele verden. Den ene av studiene, som viste mangel på effekt av B-vitaminer mot hjertesykdom, var den mest siterte biomedisinske artikkelen fra Norge i perioden 2000–2015.

Kaare Bønnaa viser at det ble gode forskere av medisinerne fra starten av. Han illustrerer også at mange reiser ut, og at UiT/UNN er en netto produsent av leger/spesialister til hele Norge. Hovedfunnet i flere undersøkelser over mange år sier samtidig og heldigvis at omlag 70 prosent av kandidatene blir værende i Nord-Norge.

Terje Johansen fra Vesterålen er blant verdens mest siterte i 2023. Han er professor i cellebiologi og biokjemi ved IMB, og leder en forskningsgruppe i autofagi. Han er omtalt og intervjuet i kapitlet *Bredde og elite i forskning*.

Terje Johansen er utdannet cand.scient. og dr.scient. fra UiT, og illustrerer et viktig poeng. Det faktum at man hadde et fullstendig legestudium fra starten med forskningsbasert undervisning i medisinske basalfag, ga rom for realister og andre til å arbeide med grunnleggende medisinsk biologisk forskning ved det nye universitetet. IMB ble derfor fra starten ledende i Norge med unge, aktive talenter. IMB hadde en helt unik blanding av fagfolk med ulike bakgrunn og prosjekter. Grunnleggende forskning som er med på å løse viktige gåter blir stadig viktigere. Terje Johansen sin forskning som illustrerer dette, kan oppleves med lenken til hans podkast om autofagi³:

Eiliv Lund er professor emeritus i epidemiologi ved ISM, og omtales i kapitlet *Forskning som den første i Norge sammen med Mosergruppen på NTNU som fikk ERC Advanced Grant*.

Han kombinerer iderikdom med data fra en biobank av internasjonal toppklasse, for å teste hypoteser innen feltet *Kvinner og kreft*.

³ <https://www.annettedragland.no/blog/130>

Toppforskningsprogrammet startet av professor Rolf Seljelid ved IMB er omtalt i kapitlet Forskning Det er et barn av Rolfs forskningsunivers, med ståsted Tromsø i et stort internasjonalt nettverk. Et stykke ekte pionerarbeid fra Tromsø for Norge.

Tromsøundersøkelsen

Tromsøundersøkelsen startet i 1974 av indremedisineren professor Arne Nordøy og epidemiologen professor Knut Westlund. De første stipendiatene var Olav Helge Førde og Dag Thelle, som begge siden har hatt solide karrierer som ledende epidemiologer og helsetjenesteforskere.

Bakgrunnen for undersøkelsen var større sykkelighet og dødelighet av hjerte- og karsykdommer i Nord-Norge enn i resten av landet på 1970 tallet. Man ville studere årsaker, overvåke risikofaktorer og forebygge sykdom.

Senere er den utvidet med andre folkesykdommer: diabetes, lunge, kreft, beinskjørhet og beinbrudd, psykisk helse og rus, muskel-skjelett, aldring, demens, kronisk smerte.

Det er gjort gjentatte målinger i 49 år, og Tromsøundersøkelsen har vokst betydelig siden 1974.

I 2023 er 45 473 personer kartlagt én gang, 18 510 personer har deltatt tre ganger eller mer.

Tromsøundersøkelsen har nå mer enn 200 pågående prosjekter.

Minsket hjerte- og karsykdom er nå klart påvist i hele Norge, og Nord-Norge følger den nasjonale utviklingen.

I disse dager planlegges Tromsø 8 som skal gå i 2025–26.

Tromsøundersøkelsen har vært grunnlaget for vitenskapelig utdanning av et stort antall klinikere og har gitt ny viten om mange forhold som det har hersket usikkerhet om i den medisinske verden.

Sameline Grimsgaard er dr.med. og professor i epidemiologi, og leder Tromsøundersøkelsen og forskningsprosjektene "Sunn valg for alle" og "RESTART". Jeg etterspør flere tall og noen refleksjoner fra henne om Tromsøundersøkelsen.

Tromsøundersøkelsen har i desember 2023 mer enn 1000 publikasjoner og 182 doktorgrader. Bare i 2023 har det vært 9 PhD-er. Av de 182 stipendiatene er det 104 leger. Det er en økende tendens at kandidatene har annen bakgrunn enn medisin, blant annet fysioterapi, samfunnsplanlegging, økonomi og folkehelsemaster.

Er etter din mening Institutt for samfunnsmedisin (ISM) ved UiT et sentrum i norsk epidemiologi?

Ja, det vil jeg si, at vi per nå er det største epidemiologiske fagmiljø i Norge. Folkehelseinstituttet (FHI) vil kanskje stille spørsmål ved dette, men jeg tror vi kan si det med grei margin.

Med litt store bokstaver, hva er Tromsøundersøkelsen sin betydning i utdanningen av leger i forskning?

Tromsøundersøkelsen har vært sentral og helt avgjørende for å bygge akademisk kompetanse i spesialisthelsetjenesten i Nord-Norge, noe Olav Helge Førde også understreket i ISM sitt 50-årsjubileum.

Dette gjenspeiles i at Helse Nord bidrar med 5 mill kr årlig til forvaltning og videreutvikling av datamaterialet.

Tromsøundersøkelsen er unik ved at den har tidsserier av data som spenner over 50 år, og som gjør det mulig å følge utvikling i folkehelsen over tid og planlegge målrettede forebyggende tiltak.

Av tildelinger fra EU ser vi nærmere på to, en mann og en kvinne, en nordmann og en utlending som begge har fått ERC Grant.

Eiliv Lund

ERC Advanced Grant ble opprettet av European Research Council – ERC, for å fremme nye ideer og grensesprengende forskning. Ved tildelingen sees det kun på eksellense ved prosjektet og forskeren.

De første tildelingene ble kjent i 2008, og det kom da kun to til Norge. Den ene kom til Tromsø, og den andre til Trondheim. Tildelingen til Tromsø var til professor Eiliv Lund på ISM. Som rektor ved UiT den gang brukte jeg bilder fra fotballverden for å illustrere for flere enn forskningskjennere hvor enestående bra dette var. Den andre tildelingen havnet hos May-Britt og Edvard Moser ved NTNU i Trondheim. Noen år senere fikk de to Nobelprisen i medisin eller fysiologi for sin banebrytende forskning. Med systemepidemiologi og Eiliv Lund blir Tromsø et av flere sentra i verden for nyskapende forskning.

Eiliv Lund kom til Institutt for samfunnsmedisin ISM ved UiT i 1989, fra stillinger som lege innen psykiatri i Bergen, lege ved Kreftregisteret og fra Helsedirektoratet i Oslo. I mars 2023 møtes vi over kaffe og vaffel, og Eiliv forteller at han følte seg vel med at det var flat struktur ved ISM og at det var ingen som fortalte ham ovenfra hva han skulle forske på. Slik han husker det var det den gang penger «på gulvet» hos forskerne, og ikke som nå på toppen. Vi har i mange år vært kolleger på det som i dag heter det Helsevitenskapelige fakultet. Jeg har kjent ham som en selvstendig og fremragende fagperson med eksplisitte analyser, også av ledelse og administrasjon.

Eiliv Lund fikk kong Olav V kreftforskningspris i 2002. Det er en pris som henger høyt, og der prisvinnerne i overveldende grad utenom ham har kommet fra tunge norske kreftforskningsmiljøer med lange røtter, slik som Radiumhospitalet i Oslo.

Kong Olav V-prisen fikk han for en prospektiv befolkningsundersøkelse – Kvinner og Kreft. Den startet opp i 1991, der drivkraften må søkes tilbake til introduksjonen av p-piller i Norge i 1967. Forløper for dette var case-control studier om økt brystkreft hos p-pille-brukere. Den ble ifølge Lund sterkt metodologisk kritisert. Han bestemte seg derfor for å lage en prospektiv undersøkelse, og bygge en kohort. Ifølge ham selv førte en tilfeldighet til at han søkte og fikk penger fra National Institute of Health, NIH, i USA. Med penger herfra bygget teamet hans Kvinner og Kreft, med 100 000 kvinner tilskrevet og 57 000 svar i 1991–1992. Den vitenskapelige undersøkelsen om p-pillebruk og kreft ble omtalt i lederartikler i topp internasjonale tidsskrifter som British Medical Journal og The Lancet. I dag omfatter Kvinner og Kreft 172 000 kvinner.

Eiliv Lund var dessuten den første i Norge som fikk ERC Proof of Concept bevilgning i 2015 for å ferdigstille et patent. Han er den eneste som per 2023 har fått både denne og ERC Advanced Grant. Disse bevilgningene samt tre store bevilgninger fra EUs fjerde og femte rammeprogram gjorde at de kunne takke ja til å bli med som det tiende landet i EPIC – European Investigation into Nutrition and Cancer. Tilslag på søknadene fra Lund er kommet fordi nye ideer er lansert fra en gruppe han ledet, som kan dokumentere at de både har nye ideer og kan levere resultater.

Lund er selverklært frankofil siden studietiden i Oslo. Han hadde sabbatsår i Lyon i 1999/2000, og hørte der foredrag fra ledende forskere om The Human Genome. Da slår det ham at det var lite eller ingenting om genespresjon på de mange møter om befolkningsundersøkelser og biobanker han vanligvis deltok i. Han så potensiale for i større grad å ta i bruk kunnskap om mRNA, eller meldingssystemet fra genene til proteinproduksjon i cellene. Dette er forhistorien til det som etter diskusjoner og forhandlinger med mange samarbeidspartnere førte til en vellykket søknad til ERC på prosjektet TICE – Transcriptomics In Cancer Epidemiology. Han skapte begrepet Systemepidemiologi

For det fjerde at både Universitetet i Tromsø og dei mindre høgskolane i nord trong eit større mandat. Det vart Noregs arktiske universitet i eit sterkt arktisk prega norsk offentleg rom. Rett nok bestemt i Oslo, men vi sette dagsorden.

Så langt fra Sveinung Eikeland.

For min egen del går skillet, slik det skildres i Synopsis i starten av boken, i 2005-2006 da Nordområdesatsingen viste oss hva vi kan få til med bare en dør inn til styring av alle verktøyene i kassen.

langt større fullmakter enn høgskolene er det slik at mye av det som tidligere ble bestemt av Kunnskapsdepartementet nå avgjøres av styre og ledelse ved UiT.

Sveinung Eikeland bidrar til kapittelet «Da Finnmark kom med» i denne boken, og er fortsatt på den ballen.

Hva med alle forventningene der ute, Jørgen?

Jo, det er store forventninger, men i det ligger det jo også mye positivt. Vi har også fått flere verktøy gjennom de ressursene og det store nettverket høgskolene hadde bygd opp, og som vi i enda større grad kan utnytte fordi vi har både større fullmakter og større tyngde. Med nedgang i folketall og nedgang i antall nye studenter er dette viktig. Det betyr også at KD blir involvert i saker med bredere nedslagsfelt. Nord kommer mer i sentrum. Grunnene for dette har samtidig endret seg. Med Stoltenberg II-regjeringen og Støre som utenriksminister ble det rettet oppmerksomhet mot nord som et mulighetsområde. Med dagens situasjon og det vanskelige forholdet til naboen Russland er det sikkerhetspolitikk i vid forstand som teller, med bosetting, sysselsetting og beredskap. I tillegg treffes vi av klimaendringene langt sterkere enn det mange den gang så for seg.

Tilbake til fusjonene. Vi sa med referanse til en tidligere universitetsrektor i Odense at ved fusjonstidspunktet var 20 % gjort og 80 % gjenstod. Jeg er nysgjerrig på hva du mener om integrering?

Jeg mener at det nye UiT på noen områder henger mye mer sammen enn det gamle. Satt litt på spissen var det jo enkelte av de gamle fakultetene på UiT som knapt nok oppfattet seg selv som en del av universitetet. I dag er det mye mer enhetlig styringsstruktur, og både forvaltning, planer og strategier er langt mer samordnet enn tidligere. Man falt heldigvis ikke for fristelsen til å gjøre de tidligere høgskolene om til egne fakultet, og det har heller ikke vært omkamper for dette. Det tror jeg har hatt en stor integrerende effekt. Det var også viktig at de fagansatte fra høgskolene fikk de samme rettighetene som sine nye kolleger, slik at institusjonen ikke opererer med et A- og et B-lag i fordelingen av ressurser og tid til kjerneoppgavene. Samtidig er det ikke vanskelig å peke på områder hvor det fortsatt er en lang vei å gå før man kan si at målet fra 2009 om «full integrering» er oppnådd. Samspillet mellom disiplin- og profesjonsfag kan utvikles mye mer enn det så langt er gjort, og det er fortsatt mange tidligere høgskolefag der forsknings- og utviklingsarbeidet fortsatt har behov for et løft. Så om forholdet helt sikkert er et annet enn 20/80 er det ikke lett å angi nye tall. Mye gjenstår, og det ser ulikt ut i de enkelte delene av det store UiT Norges arktiske universitet.

Jeg vil gjerne føye til at en gevinst av fusjonene er at vi er blitt vant med omstillinger og har vist god omstillingsevne. Det kommer ofte fram når jeg møter kolleger fra andre deler av vår sektor.

Jørgen tar opp et tema jeg har tenkt på en stund. At vi må bli flinkere til å vise frem tidligere studenter og ansatte som gjør en stor innsats for fellesskapet i nord og sør.

Av kjente folk som er alumni, det vil si tidligere studenter ved universitetet, er tidligere statsråd i Solberg-regjeringen Ine Marie Eriksen Søreide jurist fra UiT. Fiskeriminister og senere Næringsminister Cecilie Myrseth er psykologutdannet. Sametingspresident Silje Karine Muotka har utdanning i jus og kulturkunnskap fra UiT Norges arktiske universitet. Fylkesordfører i nye Troms fra 1. januar 2024 Kristina Torbergsen er master og lektor fra lærerutdanningen på det første kullet tatt opp i 2010.

Hva med det å jobbe med valgt versus tilsatt rektor?

Du blir kanskje overasket når jeg sier at det i det daglige ikke er så veldig forskjellig sett fra min posisjon. Innenfor begge ordningene er man helt avhengig av å arbeide sammen, og at lederne i de ulike posisjonene finner ut av det med hverandre. Styrings- og rapporteringsmessig er det selvsagt viktige forskjeller. Som universitetsdirektør rapporterte jeg direkte til styret, nå rapporterer jeg til

Jeg er grunnleggende tilhenger av en parlamentarisk styreform, der politikere også har et utøvende ansvar, i tillegg til beslutningsansvar. Tromsø Arbeiderparti gikk også til valg på videreføring av parlamentarismen i 2015.

Det er mange ting å si om dette – og kanskje skulle det ha vært skrevet et helt kapittel bare om dette forholdet, og grunnen til at beslutningene i Tromsø etter valget i 2015 ble som de ble. Det er alltid flere årsaksforhold som gir de endelige resultatene ved valg. Men jeg mener det ikke er vågalt å påstå at noe av grunnen til valgresultatet lå i dette standpunktet. Konfliktnivået i byen var stort, og folk hadde fått en følelse av at mye av skylden lå i parlamentarismen som styringsform. Ikke fordi styringsformen i en kommune i seg selv er en veldig åpenbar sak for velgerne – men reaksjonene på konfliktnivået var ikke til å ta feil av. Valgdagen endte med det som ville vært et solid valgresultat i dag – men som i 2015-perspektiv var svakere enn vi hadde forventet.

Den politiske alliansen på venstresiden var sterk – for alle de store spørsmålene; flere lærere i skolen, renholderne tilbake som ansatte i Tromsø kommune, internasjonal solidaritet, bærekraft og byvekstavtale, for å nevne noen. Vi vant valget sammen, og gleden var stor.

Men den politiske alliansen delte ikke synet på styringsform. SV og Rødt ville støtte Arbeiderpartiet i å danne mindretallsbyråd, men ønsket ikke å være en faktisk del av et flertallsbyråd. De ønsket parlamentarismen skrotet.

For oss ble dette et valg mellom politisk stabilitet og samling på den ene siden, og handlekraft med en betydelig risiko for ustabilitet i det vi forventet ville bli stadige mistillitsforslag og politisk uro på den andre siden. Overfor et slikt scenario var valget lett. Vi inngikk en avtale med SV og Rødt om deres tilstedeværelse i et overgangsbyråd, mens kommunen gjorde seg klar til formannskapsstyre. Det ble samarbeidspartiene med på, og vi bestemte oss for å starte arbeidet med alle planer for 4-årsperioden, mens overgangsbyrådet regjerte, frem til 1. juli 2016.

Det slår meg når hun sier dette at det er Kristin med sine krystallklare formuleringer som burde skrive bok! Hvordan kom hun i posisjon til å fronte en Arbeiderparti-liste i 2015?

Jeg har lang fartstid i Tromsø-politikken. Men i 2007 bestemte jeg meg for å forlate politikken, og jeg trodde ikke jeg skulle tilbake. I 2011 ble jeg imidlertid kontaktet, og bedt om å stille.

Kristin beskriver valgene og det som gikk foran for disse i 2007 og 2011. Hun sier hun i stor grad ble drevet av en pliktfølelse, men også som jeg ser det, fordi hun ble løftet frem av støttespillere. Jeg har ikke fortid i Tromsø-partiet. Jeg har tenkt at da de spurte meg i 2014 om å være med å fronte partiet i 2015-valget, var det fordi jeg ikke tilhørte noen leire innad. Kristins fortelling støtter opp om min fortolkning.

Så etter tapet for høyresiden i 2011 og fire år med markant borgerlig politikk, ville partiet lage et program som kunne være egnet i å lede en koalisjon på venstresiden med Rødt og SV, og som kunne være grunnlaget for å gjennomføre gode ting i og for Tromsø kommune.

Det var i denne fasen at jeg som relativt nypensjonert rektor ved UiT ble spurt om å være med i programkomiteen for Tromsø Arbeiderparti. De som spurte meg hadde selvsagt tilgang til partiets medlemsliste og visste at jeg ikke var der. Jeg hadde heller ikke vært medlem eller aktiv i noe annet parti tidligere. Men som det står skrevet i «Rektorarkivet» fra 2022 ble jeg inspirert av å jobbe tett på Jens Stoltenberg og hans andre regjering, og i særdeleshet utenriksminister Jonas Gahr Støre.

Kristin sier det slik i 2023:

Vi var ute etter en kanon. Intellektuelt, med gjennomføringskraft og med politisk grunnsyn i tråd med Arbeiderpartiets, og med stor kontaktflate i byen, i landsdelen, nasjonalt og internasjonalt.

Ap medlem fra nord og partiet sentralt

Jonas Gahr Støre ble valgt til ny partileder på landsmøtet i 2014 med stor begeistring. Med fire dagers ferskt medlemskap debuterte jeg på talerstolen med et engasjert innlegg om hvordan vi ville satse på barn og unge. Etter landsmøtet snakket jeg med en partiveteran om ulikheter mellom møtet nå og de med Jens Stoltenberg som leder. Stor forskjell, sa han. Jens kjørte strammere. På landsmøtet i 2014 hadde mange benkeforslag sluppet gjennom redaksjonskomiteen og blitt vedtatt, noe han ikke trodde Jens hadde akseptert. Jonas sin stil med åpen lytting til mange synspunkt før man bestemmer seg, har appellert til meg helt siden jeg ble kjent med ham og arbeidsmåten hans i 2005. Etter hvert har jo mange meningsmålinger og valg vist at forbausende mange ikke er like komfortable med stilen og valgene partiet tar. Like etter valget av Jonas Gahr Støre som leder hadde vi som kjent rett under 40 % oppslutning, mot dagens (2023) tall under 20 %.

Da jeg fulgte landsmøtet i 2023 fra distanse kjente jeg med glede igjen Jonas i stil, form, innhold og karisma som i 2005 og 2014. For meg handler det om verdier, fellesskapsløsninger og hovedretning.

Medienes rolle før møtet var å splitte. Grobunnen for splittelse er åpenbart god. Jeg er en stødlig tilhenger av Jonas og hans ledelse av partiet. Høsten 2023 med inhabilitetsaker i fleng har vist oss Jonas som den beste forsvarer av vår tillit til norske toppolitikere. Erna Solberg og Høyre må tolkes som at dette tar de veldig lett på. Vi må leve med at Ap med sin verdipolitikk setter strengere krav til enkeltindivider og derfor straffes hardere når noen trår feil på uforståelig vis. En måned med kommunestyremøter i Tromsø hadde fortalt dem at habilitet – det tar vi på største alvor i plenum! Vi er i denne sammenheng alle, fra FrP til Rødt langs en tradisjonell fargeakse.

Hvordan håndtere uenighet med partiet?

Min tolkning har vært at partiet er tjent med at vi er tydelige på uenighet og spiller inn alternativ politikk. Særlig når den er nyskapende og fremtidsrettet. Det må gjøres i åpenhet, og min måte er å fortelle partilederen det først.

Jeg er stolt av det vi gjorde på årsmøtet for Troms arbeiderparti våren 2016. Sammen med AUF i Troms gikk jeg som ordfører i Tromsø på talerstolen med et forslag om å si nei til petroleumsutvinning i Lofoten og Vesterålen. Det ble møtets vedtak. En tid etter kom Finnmark med samme vedtak. Og noen år senere Nordland. Sentralt ble AUF tungen på vektskålen på landsmøtene i 2017 og 2019 da det ble AP sin politikk.

Min uenighet med AP kommer og går med skiftende saker. Oftest er det nok slik at jeg er på venstresiden i det klassiske tankesettet om skillelinjer i politikken. Og med det tenker jeg at AP i regjering bør styre slik som vi siden 2015 har styrt i Tromsø kommune, det vil si sammen med SV. SV forsterker oss med sitt trykk på klima og fordeling. Jeg velger Ap likevel, fordi partiet har en sammenhengende politikk for å skape arbeidsplasser som grunnlag for velferd. Høyre er flinke til å snakke om jobbskaping, men mest på de privates og kapitalen sine premisser. Ap balanserer bedre med å representere de som faktisk utfører arbeidet, som igjen gir grunnlag for vekst og økonomi.

Men hvem som får de beste svarene i framtiden på en økonomi som forutsetter vekst som ikke gir negativ påvirkning av natur og klima, blir mildt sagt spennende å følge med på.

Kort oppsummert

Tromsø fikk gullkortet i 1968 gjennom politisk kamp på den nasjonale arena. Bodø måtte selv skape Høgskolen om til universitet med lokale politikere og lokalt næringsliv som viktige aktører.

Tromsø fikk et mandat som dekket en hel landsdel og har levd opp til det.

uteksaminerte kandidater fra breddeuniversitetet med Bachelor, Master -og Ph.D grader har starter sin jobbkarriere i landsdelen.

Med breddeuniversitetet ble landsdelen en fullverdig norsk region for det 21. århundre. Ottar Brox skrev i 1966 «Hva skjer i Nord-Norge» og Kjell- Arne Røvik og medarbeidere skrev i 2012 «Hvor går Nord-Norge? Bind 2. Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel». Denne boken har en positivt formulert tese om at «Nord blir sentrum». Den presenterer argumenter for at det å etablere et breddeuniversitet i Tromsø førte til en gjennomgripende fornyelse og utvidelse av offentlighet og næringsliv i Nord som gjør oss ettertraktet av aktører utenfra nasjonalt og internasjonalt.

Fra 1968 til i dag er det imidlertid et sammensatt bilde av prosesser som samler og skiller Nord som tre store og langstrakte fylker. Strukturen for høyere utdanning har gått gjennom mange ulike faser, Først med lærer og sykepleier utdanning på flere steder. Dernext Distriktshøgskoler. Med den store reformen ble det Høgskoler i 1994. Fusjonene som Universitetet i Tromsø gjorde i 2009, 2013 og 2016 la grunnlaget for at mange flere av beslutningsprosessene med stor betydning for landsdelen er flyttet fra Oslo til Nord.

Det samme gjelder for Nord universitet i 2016, et resultat fra opprykk til Universitetet i Nordland i 2011 fra Høgskolen i Bodø

Nord

- Næringsliv i Nord
- Historisk
 - Fiske, jakt og etterhvert jordbruk fra første bosettinger. Fiskeindustri og fiskeeksport. Handel.
- Nyere tid
 - 1902 Jernmalm fra Narvik og med Ofotbanen fra LKAB Kiruna, 1910 Jernmalm fra Kirkenes, 1952 Findus Hammerfest dypfryste produkter.
 - 1973 Lakseoppdrett, 1976 Statoil i Harstad, 1997 Nornefeltets olje- og gassproduksjon driftes fra Harstad.
 - 1984 Kongsberg Spacetec KSAT i Tromsø. Global aktør for overvåkingstjeneste basert på satellittdata.
 - 1988 Mo i Rana etter Jernverket med statlige institusjoner som Nasjonalbiblioteket, Statens Innkrevingsentral, NRKs Lisenskontor og Statens Datasentral med samlet om lag 600 arbeidsplasser. På tomte til Jernverket 90 bedrifter og 2200 arbeidsplasser.
 - 2006 møter i Ekspertutvalget for Nordområdene med vekt på næringsliv som økt turisme.
 - 2007 Melkøya med gass fra Snøhvit, Nordområdeutvalg II med vekt på skaping av privat næringsliv i nord.
 - 2023 Elektrifisering av Melkøya og Finnmark.
 - 2023 Fosensaken synliggjør økende fokus på en hovedproblemstilling i det grønne skiftet; forholdet mellom vekst og vern.

- Kultur, institusjoner
 - 1965 Festspillene i Nord-Norge i Harstad
 - 1971 Hålogaland Teater i Tromsø med nybygg i 2005.
 - 1978 Polarmuseet Tromsø 50 år etter at Roald Amundsen forlot Tromsø på hans siste reis
 - 1985 Nordnorsk Kunstmuseum i Tromsø med nytt bygg 2001
 - 1987 Beaivvas i Kautokeino
 - 1991 Tromsø Internasjonale Filmfestival
 - 1994 Tromsø Arktisk Alpin Botanisk Hage
 - 1994 Norsk Luftfartsmuseum Bodø
 - 1995 Lofotr Vikingmuseum Borg i Lofoten
 - 1996 Pikene på Broen i Kirkenes
 - 1998 Gjenreisingsmuseet for Finnmark og Nord-Troms i Hammerfest
 - 2009 Arktisk Filharmoni (Tromsø og Bodø) med Nybygg Stormen i Bodø 2014
 - 2009 Hamsunsenteret på Hamarøy på 150 års dagen for Knut Hamsun sin fødsel
 - 2024 Bodø Europeisk Kulturhovedstad
- Artister
 - Halfdan Sivertsen, Kari, Ola og Lars Bremnes, Dagny og ikonet Mari Boine, er noen av mange nålevende nasjonale utøvere fra Nord.
- Idrett
 - I verdens største idrett fotball er Nord i nasjonalt førersete de siste tre år:
 - 1916 Bodø Glimt stiftet.
 - I 1975 og 1993 Cupmestere for fotball menn.
 - 2020, 2021 og 2023 gull Eliteserien for menn
 - 1929 Tromsø Idrettslag TIL stiftet.
 - 1986 og 1996 Cupmestere for fotball menn.
 - 1990 og 2011 sølv i Eliteserien, bronse i Eliteserien 1989, 2008 og 2023.
 - Skiidrett:
 - 1966 Bjørn Wirkola fra Alta verdensmester i skihopp, stor og normal bakke. Fortsatt den eneste som har vunnet hoppuken 3 ganger på rad slik han gjorde i 1967-1969
 - 1987-1984 Vegard Ulvang fra Kirkenes i alt 14 OL og VM medaljer langrenn
 - 1990 tallet to VM gull og 1994 OL gull i Lillehammer i kombinert på Fred Børre Lundberg født i Hammerfest og oppvokst i Bardu, og OL gull i 1998 og VM gull på Bjarte Engen Vik født i Tromsø konkurrerte for Bardu. Disse sto på skuldrene av miljøet i kombinert hopp og langrenn i Indre Troms slik som Ol og VM vinner Sverre Stenersen fra 1950 tallet.
 - 2022 Erik Valnes fra Sørreisa OL gull i lagsprint og VM gull og sølv i 2021

Grenser og sikkerhet i Nord

Norges grenser

Norges grenser er avklart siden Grensetraktaten 1751 med Sverige og Finland, og siden 1826 med Russland på land. Delelinjen i Barentshavet med Russland ble undertegnet i 2010 og trådte i kraft i 2011.

Norge grenser til EU-landene Sverige og Finland. Norges grense mot Finland er mot et NATO-land fra 2023. Grensen mot Sverige er mot et NATO-medlemskapsøkende land per 2023.

Sikkerhet, avspenning og ny kald krig

Historisk er Nord i Norge sentrum i det sikkerhetspolitiske spillet mellom stormakter. Typisk er kampen om vitale ressurser før andre verdenskrig. Tyskland fikk nesten 90 % av grunnlaget for sin stålproduksjon skipet via Ofotbanen og Narvik havn. Churchill ville ha en offensiv politikk for å hindre tyskernes tilgang på jernmalm før 9.april 1940. Tyskerne kom ham i forkjøpet.

Den kalde krigen med oppbygging av marinebaser og atombaser på Kola ble avbrutt av et 30-årig vindu 1993-2022 med avspenning og nye ideer. Regionen opplever nå ny militarisering. Finland er i 2023 blitt medlem i NATO. Sverige er en søker som venter på ja ved utgangen 2023.

USA har gjenåpnet sin American Presence Post i Tromsø som den nordligste representasjon i Norge, etter å ha vært stengt i 30 år.

Sikkerhetsperspektivet gjør at Nord blir sentrum. Kan vi i Nord i realiteten være med å definere nivå og struktur på utviklingen? Tromsø Kommune diskuterer spenningen mellom sivil og militær sikkerhet med fornyet aktualitet siden 2022.

Nordområdepolitikk og nye strukturer i nord

Nye strukturer i og for nordområdene 1993-2023

Nordområdene er ofte tema i nordnorske media, men sjeldnere i andre kanaler. Et tankevekkende unntak er artikkelen «Når nordområdene lever sitt eget liv», som ble trykt i et skandinavisk tidsskrift for «Internasjonal politikk» i september 2018. Professor Torbjørn Pedersen ved Nord Universitet hevder her, og i en oppfølger i Aftenposten, at de viktigste driverne for nordområdepolitikken er falt bort, og han stiller spørsmålet: Hva er det da som holder nordområdesatsingen gående i dag? En av hans tre forklaringer er at satsingen har skapt strukturer som legitimerer og opprettholder seg selv, slik at satsingen har begynt å leve sitt eget liv. Artikkelen etterlater et innrykk av at dette er forunderlig. Min kommentar er motsatt: Klart vi bygde og bygger strukturer for å gi kompetanse og definisjonsmakt til folk i nord! Slik at vi kan fange opp nye drivere på vegne av regionen og nasjonen.

I artikkelen beskriver Pedersen noen av disse selv-legitimerende strukturene: Nordområdeseksjonen i utenriksdepartementet, Nordområdesenteret i Bodø, Framsenteret i Tromsø, Arctic Frontiers konferansen i Tromsø. Utvalget hans er etter mitt syn for snevert. For å kunne forstå hvorfor nordområdesatsingen åpenbart vil kunne fortsette med styrke, basert på nye og gamle drivere, må man vise et større utvalg av viktige nye strukturer. Jeg beskriver derfor noen slike her, valgt ut fra et samhandlingsperspektiv på kunnskapsinstitusjoner/regjeringer i perioden 1993-2013 med relevans for Nordområdene. Perioden som er valgt, er de seneste 30 år av UiT Norges arktiske universitet sin 50-årige historie.

Nordområdestrukturer 1993-2005

Kanskje er det den meste vellykkede flytting av en tung, statlig institusjon ut av Oslo som vi noen gang har sett i Norge: Norsk polarinstitutt flyttes til Tromsø i 1993. Ledelsen ved UiT sto fremst i kampen for et slikt vedtak. Utenriksminister Thorvald Stoltenberg var avgjørende med sitt perspektiv på

geopolitikken i Nord og Barentsregionen etter Sovjetunionens fall i 1991. Norsk polarinstitutt er i dag helt sentralt i Framsenteret, som ble opprettet i Tromsø i 2009.

Det regjeringsoppnevnte Mjøs-utvalget, ledet av tidligere UiT-rector Ole D. Mjøs, leverte i 2000 en NOU som var startpunktet for kvalitetsreformen i høyere utdanning. Vi fikk opprykksordninger for høgskoler, som nå kunne bli universitet, og en ny finansieringsmodell og ny lov for universiteter og høgskoler. For Nord-Norge ga dette det viktige resultat at Høgskolen i Bodø ble til Universitetet i Nordland i 2011.

Også innenfor helse er det etablert viktige strukturer. Det offentlige helsevesen og alternativ medisin lever side om side, og i noenlunde fredelig sameksistens, kanskje særlig i nord. Helseminister Gudmund Hernes bestilte en utredning om alternativ medisin, Aarbakke-utvalget (NOU 1998:21). Lov om alternativ behandling av sykdom m.v. basert på denne NOUen trådte i kraft 1.januar 2004. Den var grunnlaget for at Nasjonalt forskningssenter for alternativ og komplementær medisin ble opprettet ved UiT i 2000. I kjølvannet fulgte Nasjonalt informasjonssenter for alternativ behandling i 2007.

Under regjeringen Stoltenberg I ledet helseminister Tore Tønne gjennomføringen av helsereformen i 2001. Det ble opprettet statlige helseforetak for alle sykehus, og Regionsykehuset i Tromsø ble Universitetssykehuset Nord-Norge. Den administrative ledelsen av Helse Nord ble etablert i Bodø.

Det geopolitiske tøværet som begynte med Berlinmurens fall og Sovjetunionens oppløsning skapte en ny situasjon i nord. Samhandlingen med Russland økte, og regjeringen la opp til en aktiv politikk for å øke det grenseoverskridende samarbeidet. I 1993 ble Barentssamarbeidet etablert av utenriksminister Thorvald Stoltenberg. Erkjennelsen av en ny geopolitisk situasjon var også begrunnelsen for at Bondevik II (2001-2005) opprettet Orheim-utvalget. Lederen, daværende direktør ved Norsk polarinstitutt i Tromsø, la frem utvalgets NOU i 2003, samme år som den ble bestilt. Den var utgangspunktet for en ny bølge med viktige etableringer og endringer.

Nordområdestrukturer 2005-2018

Utenriksminister Jan Petersen (H) fulgte opp Orheim-utvalgets anbefalinger med en stortingsmelding i 2005. Samme år lanserte Norges Forskningsråd «Nordområdeforskning» som nytt tema i sin programportefølje. Fiskeriministeren og landbruksministeren startet prosessen med Den blå-grønne matalliansen. Marbank ble etablert ved UiT, og MarBio i Forskningsparken i Tromsø i 2005. Havforskningsinstituttet etablerte seg i Tromsø for å samarbeide særlig med UiT og Fiskeriforskning under Norut. Norut ble opprettet som UiTs forskningsinstitutt tidlig på 1990 tallet.

Det reelle taktskiftet i nordområdepolitikken kom da Jonas Gahr Støre, som noe av det første han gjorde som utenriksminister, holdt linjetale om den rødgrønne regjeringens nordområdepolitikk 10. november 2015 på UiT. Samme høst oppnevnte han Ekspertutvalget for Nordområdene, som jeg ledet. Ekspertutvalget arbeidet tett med 14 departementer i regjeringen og la grunnlag for den første Nordområdestrategien i 2006 og oppfølgeren Nye byggesteiner i nord 2009. Stikkord for strategien var kombinasjonen av utenrikspolitiske og innenrikspolitiske perspektiver, nærvær, aktivitet og kunnskap. Kunnskap var navet i nordområdestrategien, og dermed pekte også mange av utfordringspilene på Kunnskapsdepartementet og statsrådene Øystein Djupedal, Tora Aasland og Kristin Halvorsen.

Barents Watch ble vedtatt i 2011 og lokalisert i Tromsø og Vardø. Til grunn lå «Barentshavet på skjerm»-prosjektet fra UiT. Nytt isgående fartøy ble besluttet bygget med UiT som største bruker etter aktivt påtrykk fra utenriksminister Støre, statsråd Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og fiskeriminister Lisbeth Berg-Hanssen. Nofima, som er et produkt av den blå-grønne matalliansen, ble etablert som et nasjonalt forskningskonsern med hovedkontor i Tromsø.

Eksemplene på satsinger og etableringer i forskningssektoren i denne perioden er flere: Nasjonal strategi for Marin Bioprospektering kom i 2008. Nasjonal marin biobank Marbank i Tromsø er en sentral del av satsingen på bioprospektering, etablert av fiskeriminister Svein Ludvigsen etter initiativ fra Tromsømiljøene. Nordområdesenteret ble opprettet i Bodø og Framsenteret i Tromsø, Kommunaldepartementet finansierte Forskningsløft i Nord som utviklet fellesprosjekter for de tre nordligste fylkene blant annet på reiseliv. Barents Biocentre og Norinova TechnologyTransfer ble startet i Tromsø. Salve Dahle fra Akvaplan Niva, Ole Lindefjell fra Conoco-Philips og undertegnede fra UiT grunnla konferansen Arctic Frontiers 2006.

Samarbeidet med Russland utviklet seg videre i denne perioden. Utviklingsmidlene i Barents 2020 ble viktige i denne sammenhengen og viste at miljøene i Bodø og Tromsø var landsledende på utdannings- og forskningssamarbeid med vår store nabo i nord. Det startet med enkeltforskere og studenter, men ble tidlig på 90-tallet fulgt opp av formaliserte samarbeidsavtaler. I 1991 inngikk daværende dekan Frode Mellemvik ved Høgskolen i Bodø samarbeidsavtale med Baltic State Technical University i St. Petersburg, og i 1992 inngikk jeg som dekan fra UiT en samarbeidsavtale med Det Medisinske Universitet i Arkhangelsk. I 2010 ble det undertegnet en historisk trepartsavtale mellom det nyfusjonerte Northern Arctic Federal University (NARFU) i Arkhangelsk og UiT og Høgskolen i Bodø. Utenriksminister Støre etablerte også et mindre utvalg som lanserte «Pomorsonen» som et viktig tiltak for å lette grensepasseringer mellom Norge og Russland. Visumfri sone ble iverksatt i 2012 på den russisk-norske grensen.

Det viktige ordsiftet om nordområdepolitikken fikk luft under vingene med blant andre Bladet Nordlys sin lansering av «Nordnorsk debatt». High North News ble noen år senere en viktig internasjonal stemme fra Nordområdesenteret i Bodø, på samme måte som (Independent) Barents Observer er det i Kirkenes.

Den største utenrikspolitiske triumfen kom med undertegningen av Delelinjeavtalen med Russland i 2010. Arbeidet ble ledet av utenriksministrene Lavrov og Støre. De benyttet et gunstig politisk klima til med høyt tempo å drive frem forhandlingene som til da hadde en 40 år lang historie uten resultat. Etter Krim og Ukraina i 2014 er klimaet blitt vesentlig dårligere, noe som etter mitt syn burde tilsi økt engasjement nettopp her i det historiske fredsområdet for Norge og Russland. I følge Lavrov har det vært fred her siden år 1326.

På møtet i Nuuk i 2011 ble Arktisk råds permanente sekretariat lagt til Tromsø. Ifølge utenriksminister Støre var begrunnelsen blant annet geografi, polar historie og viktige institusjoner som UiT og Framsenteret.

Nedenfor tre eksempler på store satsinger startet under Stoltenberg II og fullført under Solberg.

1) Forut for beslutningen om nytt isgående forskningsfartøy «Kronprins Haakon» var det betydelige dragkamper mellom institusjoner internasjonalt og nasjonalt, og innad i institusjoner. Tromsømiljøene UiT, NP og HI var aktive under Stoltenberg II. Vårt syn vant frem, båten ble døpt i Tromsø i 2018, og det står «Tromsø» på hekken.

2) Utvidelsen av Medisin- og helsefagbygget ved UiT ble besluttet i Stoltenberg II i siste budsjett i 2013, og finansiert under Solberg i 2018. Det samler et unikt helsefakultet som gir utdanninger til alle helseprofesjoner og dermed essensiell infrastruktur i Nordområdene. Høsten 2023 fremstår bygget som en helt nødvendig infrastruktur for den svære økningen av medisinerstudenter til 181 årlig i Tromsø.

3) Forskningsprosjektet Arven etter Nansen ble initiert av professor Paul Wassmann ved UiT tidlig på 2000-tallet. Vi som da var i ledelsen på UiT så styrken i å få etablert et landslag ledet fra Tromsø.

Landslaget med 10 forskningsinstitusjoner gjør grensesprengende forskning for kunnskapsbasert forvaltning av polhavet som blir mer isfritt for hvert år som går. Prosjektet er betydelig oppfinansiert av Solberg-regjeringen i 2018.

Solberg-regjeringen har også vedtatt Folkehøgskole på Svalbard, Senter for oljevern og marint miljø i Lofoten og Vesterålen og etablering av Senter for hav og Arktis i Tromsø. Rektor Anne Husebekk ved UiT, Direktør Jan-Gunnar Winther NP og direktør Øyvind Fylling-Jensen Nofima var sentrale i å få senteret på plass

Fusjoner og ny struktur med sterk nordområderelevans 2009 -2018

Vi gjennomførte to fusjoner med høgskolene i Tromsø og Finnmark i 2009 og 2013, initiert av institusjonene selv. Rektor Tove Bull ved UiT nedsatte et utvalg ledet av professor Einar Niemi 2000 som utredet mulighet for en fusjon med Høgskolen i Tromsø (HiTØ). Da vi overtok i 2002 fikk jeg universitetsstyret med på at forskningen ved UiT burde styrkes vesentlig før en fusjon. Arbeidet skjøt fart i 2006. Regjeringen Stoltenberg var behjelpelig, men ingen pådriver for denne historiske nyskapingen. Fra UiTs og HiTØs ledelse argumenterte vi med at fusjonen ville styrke Nordområdesatsingen. Fusjonen og nordområdesatsingen hjalp oss helt klart med å få på plass flyverutdanningen, den femårige lærerutdanningen, landskapsarkitektutdanning og handelshøgskolen. Under Solberg er det med politisk trykk fra regjeringen gjennomført fusjoner med høgskolene i Narvik og Harstad. UiT har dermed campus i alle de tre nordligste fylkene.

Siden 2002 har UiT og næringslivet i Tromsø fått betydelig anerkjennelse, kompetanse og penger ved å vinne konkurranser nasjonalt og internasjonalt (EU) om Centers of Excellence .

Tromsø som arktisk hovedstad

Fra august 2018 til 30. juni 2023 er utviklingen i Tromsø som Arktisk hovedstad oppsummert som følger av Kirsti Methi, Tromsø Kommune.

Posisjonen som Arktisk hovedstad er global og legitimeres av Tromsøs geografiske plassering, byens polare historie og identitet som porten til Ishavet, pomorhandelen, samisk kultur og de mange forsknings- og forvaltningsinstitusjonene; både UiT Norges arktiske universitet, Framsenteret og Norsk Polarinstitutt har alle søkelys på kunnskapsproduksjon og forvaltning av nordområdene. Videre bidrar den årlige Arctic Frontiers-konferansen til å sette Tromsø på kartet som byen der forskningsbasert kunnskap om Arktis presenteres og policy som berører sentrale problemstillinger om utviklingen i Arktis debatteres bredt.

De siste 10-15 årene har det hatt avgjørende betydning at Arktisk råd og sentrale organisasjoner som fremmer panarktisk samarbeid, samfunns- og næringsutvikling slik som Arctic Economic Council, Arctic Mayors' Forum og Arctic Expeditions and Cruise Operators har etablert seg i byen.

Sammenlignet med andre arktiske byer nord for polarsirkelen, er Tromsø en svært velutviklet by når det gjelder infrastruktur, kommunikasjonsknutepunkt, arbeidsmarked, næringsliv, utdannings-, kultur- og helsetilbud. Mange sentrale aktører innen ulike segmenter slik som havnæring, jordobservasjon, maritim sektor og reiseliv er etablert i Tromsø, og en rekke offentlige og private virksomheter har sitt hovedsete i den arktiske hovedstaden.

Det er summen av disse kvalitetene og fortrinnene som først og fremst underbygger posisjonen som arktisk hovedstad, og som ikke minst har blitt bekreftet gjennom at byen omtales som arktisk hovedstad. Det gjør den både i nordområdemeldingen «Mennesker, muligheter og norske interesser i nord» (2020-2021), samt som en flittig referanse fra norske statsministre (Solberg og Støre) og andre regjeringsrepresentanter, og sist understreket under åpningen av den amerikanske representasjonen (American Presence Post) i Tromsø 27. oktober 2023 av statssekretær i Utenriksdepartementet Eivind

Vad Petersson. Dagen derpå fulgte prorektor på UiT Norges arktiske universitet opp i NRK Radios Helgemorgen 28. oktober 2023. På spørsmålet «Hvorfor velger amerikanerne Tromsø for det nordligste kontoret for amerikansk tilstedeværelse her i landet?» svarte Jan Gunnar Winther «Det er en ganske enkel logikk i dette. Det er fordi Tromsø har etablert seg som den arktiske hovedstaden.»

Status ved utgangen av 2023

Nordområdesatsingen skjøt fart etter Orheim-utvalgets utredning i 2003 og med Nordområdemelding og regjeringsskifte i 2005. Satsingen fra Stoltenberg II-regjeringen med Jonas Gahr Støre i spissen ga Norge et internasjonalt idéforsprang. Norge var først ute med nasjonal strategi for High North (som et mer politisk begrep) og senere for Arktis (som et geografisk begrep). Kombinasjonen utenrikspolitikk og innenrikspolitikk trumfet mang en tradisjonell kritikk om at satsingen var distriktspolitikk.

Det bredere utvalg av strukturer viser at selv om mange av disse kom forut for den aktive politiske bruken av begrepet nordområdene, var de avgjørende for nasjonale myndigheters vilje til å satse på nord. Omfanget og naturen av strukturer og institusjoner, med UiT Norges arktiske universitet i spissen, viser også at det ikke bør være overraskende for noen at vi her nord har evne til å skape selvstendig liv til nasjonens beste og fange opp nye drivere – som FNs 17 bærekraftsmål fra 2015. Strukturene her beskrevet i nordområdene har en strategisk posisjon i nasjonal kunnskapsbasert forvaltning av de 80 % av norsk hav som er nord for polarsirkelen. De har også en viktig posisjon for bibehold av gode relasjoner med større og mindre naboland i Arktis i et mer usikkert geopolitisk klima fra 2014 og som ble katastrofalt forverret i 2022.

Sikkerhet, avspenning og ny kald krig

Historisk er Nord i Norge sentrum i det sikkerhetspolitiske spillet mellom stormakter. Typisk er kampen om vitale ressurser før andre verdenskrig. Tyskland fikk nesten 90 % av grunnlaget for sin stålproduksjon skipet via Ofotbanen og Narvik havn. Churchill ville ha en offensiv politikk for å hindre tyskernes tilgang på jernmalm før 9.april 1940. Tyskerne kom ham i forkjøpet.

Den kalde krigen med oppbygging av marinebaser og atombaser på Kola ble avbrutt av et 30 år langt vindu 1993-2022 med avspenning og nye ideer. Regionen opplever nå ny militarisering. Finland er i 2023 blitt medlem i NATO. Sverige er en søker som venter på ja ved utgangen av 2023.

USA har gjenåpnet sin American Presence Post i Tromsø som den nordligste representasjon i Norge, etter å ha vært stengt i 30 år.

Sikkerhetsperspektivet gjør at Nord blir sentrum. Kan vi i Nord i realiteten være med å definere nivå og struktur på utviklingen? Tromsø Kommune diskuterer spenningen mellom sivil og militær sikkerhet med fornyet aktualitet siden 2022.

Klima, naturvern og krig.

I jubileumsåret 2022 gjorde Russland en fullskala invasjon av Ukraina og i jubileumsåret 2023 startet den verste krig på Gaza siden Israels opprettelse. Sammen med krisene for klima og miljø er dette hendelser som forandrer verden og utfordrer oss i nord som har lange tradisjoner med Russlandssamarbeid og Gaza som solidaritets og vennsby.

Klima

Klima var ikke den store driveren for Stoltenberg II sin Nordområdepolitikk, men kom med i de politiske talene til regjeringen etter hvert som det ble helt nødvendig. Noen måneder ut i regjeringsperioden var Norges utenriksdepartement vertskap for et viktig internasjonalt møte i mars 2006 i Ny Ålesund på Svalbard med tema *Effects of Climate Change in the Arctic*. Jeg var med som leder av Ekspertutvalget for nordområdene som rapporterte direkte og kontinuerlig til den norske utenriksministeren. Det var et topptungt møte med ambassadører og forskere fra USA, Russland, Tyskland, UK, Frankrike og Norge samt lederen av FNs klimapanel IPCC Rajendra Pechauri fra India som mottok Nobels fredspris i 2007 sammen med Al Gore USAs tidligere visepresident. Møtet bestemte seg for enstemmig å starte en bred internasjonal informasjonskampanje om de meget uheldige virkningene av klimaforandringene som ofte først og kraftigst observeres i arktis.

I dag nesten 18 år etter er klimaforandringer en altoverskyggende global problemstilling som ofte snur opp ned på etablerte problemstillinger. Med smeltende polhav er nye trusler og muligheter tema for forskning og innovasjon.

Nord blir sentrum. UiT Norges arktiske universitet har vært i ledelsen av *Arven etter Nansen* og nå også i forlengelsen med det nye milliardprosjektet *Framtidens Polhav*, fra hvitt til blått som åpner for en blå økonomi.

Det grønne skiftet skal redde klima men krever massiv utbygging og utnyttelse av elektrisk strøm

Lokalsamfunn påvirkes og i Nord er det en pågående konfliktlinje mellom utbyggere av vindkraft og urfolks reinbeitemuligheter.

Regjeringen Støre har nå nylig høstet nasjonal og internasjonal politisk proteststorm for i det hele tatt å åpne opp for undersøkelser om mulighet for mineralutvinning på havbunnen på norsk kontinentalsokkel.

Nord blir sentrum.

Det kom klart til uttrykk i januar 2024 på *Arctic Frontiers* konferansen i Tromsø der statsminister Støre deltok i et panel sammen med representanter for arktiske urfolk i USA og Canada og med ordfører i Luleå. Hvordan løser vi de raske overgangene vekst/ vern i lokalsamfunn som har kompetanse og naturressurser som verdens næringsliv og politikere ser til for å høste bidrag til klimariktig industri globalt? Og hvordan skaffer vi arbeidskraft i nord med nedgang folketallet utenom de største byene? Svaret er stimulering til tilflytting og innvandring fra utlandet.

Naturvern

Nord blir sentrum.

COAT- Climate -ecological Observatory for Arctic Tundra overvåker klimaendringer i arktis. UiT Norges arktiske universitet er en hovedkthør i COAT som en del av Framsenteret i Tromsø.

FNs Naturavtale 2022-2030 der Norge spilte en aktiv rolle, skal bidra til å stoppe den menneskelige ødeleggelsen av naturen, og begynne å gjenopprette det som allerede har gått tapt. Avtalen har fire

mål og 23 delmål som alle land på COP15 i Kina og Canada i desember 2022 forpliktet seg til å nå innen 2030.

Kriger

Invasjonen i Ukraina 24.02.2022 snudde opp ned på vårt naboforhold til Russland. I skrivende stund er det sannsynligvis et langtidsperspektiv på 10–30 år før man kan forvente gjenopprettelse av det som ble bygd opp. Dette sier kjenner av Russland som også er dialogforkjemper professor og direktør Iver B. Neumann ved Fridtjof Nansens Institutt. Spådommer er vanskelig. I vår nyere tid har det skjedd store og dramatiske forandringer som kom som en overraskelse på verdenssamfunnet. De fleste vil tenke på Berlin murens og Sovjetunionens fall, men også Russlands invasjon i Ukraina tilhører denne kategorien, igjen med henvisning til de beste russlandskjennere.

Nord blir sentrum.

Etter februar 2022 kan Finnmark som nabo til Russland hente investeringer statlig og privat med sikkerhetspolitiske argumenter i bunn.

Gaza 07.10 2023 Det internasjonale samfunnet er enstemmig om at dette er den verste krigen siden opprettelsen av staten Israel for snast 80 år siden. Hamasangrepet utløste en krigsaktivitet fra Israel som har ført til ufattelige tap av liv og helse og anklager ført for i internasjonale domstoler om at Israel begår folkemord på Gaza.

Nord blir sentrum på en spesiell måte.

Tromsø har vært vennsby med Gaza siden 2001. Vi var seks ordførere i Tromsø som feiret 20 års jubileum for vennsbyavtalen i 2021. Ungdom og offisielle delegasjoner fra Gaza har besøkt Tromsø. Mange i Tromsø har gjort en formidabel innsats i den krigsherjede byen. Mest kjent av dem er Mads Gilbert som har bidratt til internasjonal oppmerksomhet i kriger der utenlandske journalister har vært nektet adgang.

Internasjonal presse fikk med seg høsten 2023 at den lille byen langt mot nord i Europa har et langtids solidaritets engasjement for Gaza.

Salme ved universitetsjubileenes slutt

Det var et mulighetsvindu for et universitet i Nord midt på 1960-tallet. Det var ikke åpent lenge. Som innledningen til boken viser var det en liten, men effektiv, gruppe av personer som utgjorde den viktige forskjellen frem mot den avgjørende beslutningen i desember 1966.

En lykkelig rekruttering av høykompetente unge mennesker fra 1972 gjorde det mulig, det som mange mente var umulig. Grunnlaget ble lagt av folk med sterk interesse for grunnleggende langsiktig forskning og nyskapende utdanning. I boken er det valgt eksempler på hvor vi står i dag innen disse kjerneområdene, og hva som skal til for videreutvikling.

De med størst tvil og uro for prosjektet var nøkkelpersoner innen den akademiske høyspesialiserte medisin, fordi man der startet på nesten bar bakke. Men tvil og uro er blitt til en fortelling om tilbud på helsetjenester på høyt internasjonalt nivå for befolkningen i Nord. Samfunnsutviklingen de siste tiår gjør likevel kampen for et likeverdig helsevesen i Nord høyaktuell.

Vi har vært i front i 50 år med formidling og samfunnsoppdrag som vist i kapitlene om historikerne og om medisin. Nye typer næring blir skapt i Nord basert på forskningsresultater. Den viktige eksportnæringen akvakultur har nytt sterke bidrag fra våre folk, med utvikling av Hitravaksinen som et

lysende eksempel. Marin bioprospektering ble en nasjonal strategi, og har sin hovedrot i det bioteknologiske miljøet i Tromsø.

Vi har befolket Nord med folk utdannet i Nord. Vi har også blitt nettoeksportør av høyt utdannede til Sør slik som høyesterettsdommere og professorer/spesialister hjertekirurgi.

Nytt næringsliv og nye offentlige strukturer lagt gjennom politikere og fagfolk med idéforsprang har forandret Nord til dels dramatisk siste 50 år. Geopolitikken slår inn for fullt. Arktisk rådssekretariat etableres i Tromsø. USAs og Norges utenriksminister erklærte Tromsø som Arktiske hovedstad, og det har norske regjeringer og Tromsø kommune siden fulgt opp.

De imponerende resultatene som boken og historiene forteller om innenfor rammen av 50 års jubileene, har kommet med valgte rektorer i spissen som universitet styrets leder. Det har vært et tett og godt samarbeid med Universitetsdirektørene i spissen for en meget kompetent administrasjon. Jeg har med boken også ønsket å få frem eksempler på hvor avgjørende god administrasjon er for et vellykket universitet.

Anne Husebekk overtok som valgt rektor i 2013 og ledet UiT Norges arktiske universitet to perioder til 2021 sammen med prorektor for forskning Kenneth Ruud og prorektor for utdanning Wenche Jakobsen.

Dag Rune Olsen ble den første tilsatte rektor ved UiT Norges arktiske universitet i 2021 med prorektor for forskning Camilla Brekke, fra 2023 Jan-Gunnar Winther, og prorektor for utdanning Kathrine Tveiterås. Det er for tidlig å bedømme noen form for resultater av denne ordningen.

I 2023 ble det åpenbart at ordningen med tilsatt rektor har iboende problematiske konsekvenser for norske universiteters demokratiske legitimitet og politiske innflytelse. Hele to tilsatte rektorer underlagt styrer med ekstern styreleder ved universitetene gikk av. Det gjelder Norges største universitet NTNU og NMBU på Ås. I sterk kontrast til det vi har sett i denne boken at en valgt rektor med tillit fra universitetsamfunnet og samarbeidsinstitusjoner kunne få til mot den politiske sentralmakten. Som vi har sett skrev valgt rektor Helge Stalsberg til statsminister Kåre Willoch i 1981 og satte sin stilling inn på at det ble bygget ny universitetsklinikk i Tromsø og nytt bygg for helsefag ved universitetet. Stalsberg fikk gjennomslag, hjulpet av statsråd Leif Arne Heløe og nettverket til universitetsdirektør Harald Overvaag. Det ble bygget nytt i Tromsø i en tid da hele Norge hadde sykehusprosjekter i kø.

Det er en lang rekke av lokale, regionale og nasjonale politikere som har vært avgjørende for at universitetet eid av staten har blitt så vellykket. Det er utvist mye mot og satsingsvilje. Embetsverket i departementene og særlig i det som nå er Kunnskapsdepartementet, har vært avgjørende. Det har vært enkeltpersoner med en enestående sans for prosjektet, noe de intervjuede pionerene forteller om og som jeg selv opplevde i de nesten 12 år jeg var rektor.

Finansieringen av universitet og randsone har skjedd i den beste av norske nasjonalpolitiske tradisjoner. Det går i korthet ut på å bygge med byggesteiner finansiert av vekslende regjeringer ledet av politiske partier på begge sider av en norske venstre/høyre akse.

Alle regjeringer har bidratt under paraplyen Nordområdepolitikk. De mest overordnede nyskapningene de siste 30 år har imidlertid kommet med Arbeiderpartiledete regjeringer: i 1993 Polarinstituttflyttingen og etableringen Barentssekretariatet i Kirkenes, i 2009 Framsenteret i Tromsø og Nordområdesenteret i Bodø, i 2011 Arktisk råds sekretariat vedtatt lagt til Tromsø og i 2012 Tromsø erklært som Arktisk hovedstad. Dette har skjedd under styret til politikere som har gått mot etablerte holdninger i Utenriksdepartementet på Victoria Terrasse.

Formidling er nå som før helt avgjørende for å kunne involvere og utvikle. Nansen og Amundsen var helt enestående dyktige og pasjonerte formidlere. Det de gjorde ble ikke ukjente hendelser med noen få barske menn i Nord. Media i alle former er derfor helt sentrale for problemstillingen om Nord blir sentrum. I 2023 fikk vi Sannhetskommisjonen og Fosen-saken som viste verden hva som er de mest brennbare problemstillingene for Nord. Det er forholdet mellom vekst og vern i en tid med grønn omstilling, og forholdet til et urfolk med tusenårige tradisjoner i næringer.

Uroen i Helse Nord om helsetilbudet i Nord tar nå oftere en plass i sentrum av det nasjonale mediebildet. Helse i Nord hadde ikke denne plassen midt på 1960-tallet. I 2023 gir det toppoppslag i Dagsrevyen og andre medier. Det har snart gått opp for hele Norge at det som skjer i Nord kan bli gjeldende for alle. Helseforetaksmodellen har vaklet en god stund etter at den i 2001 var en etterlengtet reform for oss som sto midt oppe i det. Den ga et landsdekkende statlig system for sykehustjenester og et i utgangspunktet rettferdig system for fordeling av statens midler til denne viktige sektoren – en fundamental infrastruktur for bosetting i hele landet.

Det er fristende å si at helsetilbud til alle på en likeverdig måte er Alfa og Omega i utfordringer fra 1960-tallet til i dag. I de siste 50 år har Nord-Norges andel av Norges befolkning falt fra 12,3 til 8.8 %. Nord-Norges areal som skal dekkes av likeverdige tjenester for de som bor her, er imidlertid fortsatt 34,9 %, en tredjedel av Norge, fortsatt *bak de hundrede Mile*. Nord med spredt befolkning har nå som før en utfordrende struktur for likeverdige helsetjenester. Det forsterkes av at den politiske kjøttvekten går i favør Sør-Norge som har innbyggervekst.

Vi vet alt dette.

Og likeverdige helsetilbud til hele Norges befolkning er for alltid det uforandrete mål vi må kjempe for å nå og opprettholde.

Nord som et omfangsrikt sentrum og Nord universitet

Nord som sentrum anerkjenner mangfold og geografi. Nordland kom med, heiet frem av folket og dets entusiastiske ledere. Frode Mellemvik er professor på Nord universitet og direktør på Nordområdesenteret, og mitt førstevalg for en samtale om fremvekst og betydning. Vi møttes i Bodø 31.10.2023.

Jeg har kjent Frode lenge. I de første offisielle møtene våre tidlig i 2002 var jeg rektor ved UiT. Jeg tilskriver Frode en hoveddel av æren for at arbeidet lyktes med å skape Universitetet i Nordland. Hans utrettelige og entusiastiske arbeid har lange røtter. Helgelendingen Frode kom til Bodø med doktorgrad i økonomi fra NHH. Han ble ansatt på distriktshøgskolen som senere skulle huse en handelshøgskole. I 1994 ble det Høgskolen i Bodø. Kvalitetsreformen åpnet for opprykk fra høgskole til universitet. Det lyktes Frode og hans folk i Bodø å skape Universitetet i Nordland fra 2011, som fra 2016 har vært kjernen i et fusjonert Nord universitet.

Frode og jeg ble enda bedre kjent etter januar 2006 da han ble medlem i Ekspertutvalget for nordområdene, som jeg ledet. Han ble en viktig del av den tunge nordnorske representasjonen i utvalget. Det ble opprettet et nytt Nordområdeutvalg fra 2009, som Frode ledet og hvor jeg var medlem. Disse utvalgene rapporterte til utenriksministeren og regjeringen.

Ekspertutvalget møtte utenriksminister Jonas Gahr Støre og hans folk til et møte i Utenriksdepartementets lokaler i Oslo i 2006, med tema undervisnings- og forskningssamarbeid med Russland. Flere norske institusjoner hadde spredt aktivitet mot Russland. Men to sto frem, eller som ungdommene ville sagt, to av oss rullet: Tromsø og Bodø. Frode fortalte om Bodø, som i 1991 startet et samarbeid om økonomi med et ingeniøruniversitet i St.Petersburg. Jeg fortalte om Tromsø sitt brede samarbeid med Arkhangelsk og Murmansk fra 1992, der både UiT og Regionsykehuset i Tromsø var sterkt til stede. Da Nordområdesenteret ble etablert i 2007 ble professor og tidligere rektor Frode Mellemvik senterets direktør. Det har vært en viktig institusjon, som også har vokst med utstrakt samarbeid med Ukraina til dags dato. Et synlig tegn er at Stortinget i 2021 definerte at senteret skal være et nasjonalt ledende og internasjonalt anerkjent fagmiljø for utvikling og formidling av kunnskap om nordområdene og næringslivets muligheter.

Nordområdesenteret er godt på formidling, særlig med den uavhengige, nettbaserte avisen High North News med ansvarlig redaktør ut 2023 Arne O. Holm. Som dagsaktuelle eksempler kan nevnes nyheter om senterets samarbeid med Harvard University og Ukraina.

Frode og jeg snakker om tiden før og etter 24.februar 2022 da Putin invaderte Ukraina i fullskala.

Jeg har sett at det meget raskt etter denne datoen ble umulig å fortsette. Kontakten med gamle russiske samarbeidspartnere er borte. Russiske ansatte i Bodø har det vanskelig. Mange av dem har det også vanskelig med familie og venner hjemme i Russland, oppsummerer Frode.

Vi snakker lenge om dette og er like oppgitte og lei oss over det som skjedde.

Vi er enige om at vi var optimistiske for en bedre fremtid, men at vi ikke var naive.

Frode og jeg er enige om at det vi fikk i en 30-årsperiode med reell fred blir stående for ettertiden som eksempel på hva som er potensialet over vår felles grense med stormakten i nord.

Det er kanskje mulig gjennom Arktisk råd å etablere skriftlig basert samarbeid, sier Frode og er på linje med andre som står i det daglig.

Vi fortsetter samarbeidet med Ukraina i Kiev og universitetet der om felles grad i økonomi. Vi er også med i et nettverk av 17 ukrainske universiteter og vi har som eneste universitet i Norge et

felles doktorgradsprogram med et ukrainsk universitet, Kiev National University. Krigen preger selvsagt dette samarbeidet, men det er imponerende hva mine kolleger ved Nordområdesenteret får til sammen med våre ukrainske kolleger.

Om samarbeid med Kina forteller Frode:

Vi har over lengre tid også hatt samarbeid med Kina, og sammen med et universitet i Shanghai, East China Normal University, har vi utviklet et partnerskap knyttet til masterprogrammet Global Management. Hvert år kommer det 8–10 kinesiske studenter til Nord for å ta deler av dette programmet, og studenter fra Nord drar dit. Vi har også et større forskningsprosjekt gjennom Norges forskningsråd, hvor vi arbeider med å utvikle kunnskap om Kinas interesse i Arktisk. Det er veldig spennende.

Til slutt utfordrer jeg Frode, som har hatt en finger med i spillet når det gjelder det aller meste innen utdanning og forskning, nærings- og samfunnsliv i Nordland i mer enn 40 år: Hva anser du som det viktigste bidraget til at nord ble sentrum?

Distriktshøgskolen i Nordland som gav grobunn for å utvikle en sterk handelshøgskole, et sterkt marint fagmiljø, Nord-Norges første journalistutdanning. Det tidlige og faglig sterke samarbeidet med Russland og Ukraina har nok også bidratt. De kreative personene i distriktshøgskolen og høgskolen og det sterke engasjementet fra personer og institusjoner i nærings- og samfunnslivet i regionen har vært motorene.

På mange måter også tilsvarende historie som UiT har hatt, med tilførsel av unge mennesker sørfra på 1980-tallet som ville være med på noe nytt og som ikke så like gode muligheter der de kom fra.

Hvor går vi? Nå er det sikkerhet for alle pengene i nord? Og hvor er den politiske oppmerksomheten i Oslo om nord?

Jeg synes det er blitt stillere om det vi fikk være med på i åtte år fra 2005. Jeg har en doktorgradsstudent som skal studere blant annet departementenes respons på nordområdepolitikken. Det blir spennende å se hva hun kommer fram til.

Frode legger til det som må sies å være en ultrapresis oppsummering av dilemmaet og dilemmaene fremover:

Her er alle ressursene, men hvor er folkene?

Medias rolle i og fra Nord

10 grader nord for Marienlyst

Media har siste tiår bidratt sterkt til at Nord blir sentrum som det etterlatte inntrykk Polarheltene Fridtjof Nansen og Roald Amundsen visste hvor viktige deres fortellinger og bilder var for dokumentasjon av polferdene og vitenskapen på disse ekspedisjonene. Det tok for lang tid før vi i Nord greide å leve opp til lærdommen fra disse formidlingsgigantene. Men boken gir noen smakebiter av de siste tiår med formidling fra Nord.

I 2016 startet programsjef Tone Lein Helgemorgen på NRK P2 og TV1 lørdag og søndag morgen fra 0900 til 1100. Programmet gir god tid til dybdegjennomgang av tema. Det er det første med redaksjon utenfor Marienlyst av programmer av dette slag. Det representerer et vannskille fra 2016. Programsjefen slår i denne boken fast at tilgang til toppeksperitise fra universitetet i samme by har vært avgjørende for at det ble vellykket. Sosiale media har brakt verden til Nord. Spektakulære bilder fra Lofoten, Senja, Tromsø og Lyngen bidrar til en eksplosivt økende turisme og en debatt om inntekter og opplevelser versus bærekraft.

Nord blir sentrum med nyheter og debatt

Helgemorgen i NRK

Jeg tror det var tidligere kringkastingssjef og toppolitiker i Arbeiderpartiet Einar Førde som sa at: «Det var ikkje Harald Hårfagre som samla Noreg – det var NRK.» Nå er det NRKs Helgemorgen som hver lørdag og søndag samler Norge 0900–1100, fra studio i Tromsø.

Jeg får en samtale med Tone Lein 20.12.2022. Hun er programsjef for region nord i NRK og redaktør for Helgemorgen. Hvordan kom programmet i stand?

Tilbake i 2016 ville jeg lage et nasjonalt nyhets- og aktualitetsprogram produsert utenfor Marienlyst. Det skulle være en programflate med viktige tema med et annet utgangspunkt enn Oslo. Det skulle vise nye ståsted og få frem nye stemmer. Det skulle dekke både utenriks og innenriks. Etter 6 år er jeg stolt over det vi har fått til. Det er mellom 400 000 og 500 000 seere og lyttere til programmet. Det er det eneste nasjonale programmet i dette slag som redigeres utenfor Marienlyst.

Hvilken betydning har det hatt at Tromsø har et breddeuniversitet?

Universitetet er helt avgjørende, og er det for all knoppskyting. UNN, Framsenteret, Kongsberg Spacetek. Hålogaland Teater, Arktisk Filharmon. Da jeg vokste opp i Tromsø var nabolaget vårt fullt av embedsmenn som alle var født, oppvokst og utdannet sørpå.

Gjennom mange år har det vært mediefolks erfaring at det kan være vanskelig å få folk fra akademia til å stille opp. Stemmer det?

Det har blitt veldig mye lettere. Vi har ønsket å få frem unge nye stemmer, og jeg tror vi har lykket godt med det. I den forbindelse vil jeg også understreke hvor viktig det er med utdanning som vi tidligere manglet her nord. Jeg kunne ønske meg en journalistutdanning med tett kobling til informatikkmiljøet ved UiT.

Tone utdyper at det har vært en målsetting å peke på utfordringer i lokalsamfunn og regioner i nord, og at disse ofte er de samme som andre steder i landet. Jeg har gledet meg over å se at Helgemorgen vier naboskapet til Russland oppmerksomhet over tid, og med ulike temaer.

Utenrikspolitikk har en helt annen betydning for oss i nord. Russland er en viktig del av det som har forandret seg dramatisk, gjennom 30 år tøvær etter kald krig og nå med brutal angrepskrig og nedfrysing. Det er viktig for meg. Nord-Norge er den dramatiske landsdelen. Vekst og vern, urfolk, grense til tre land, skredulykker.

Tone Lein sine ord blir mer enn bekreftet noen måneder etter vår første samtale. I starten av påsken 2023 gikk fire liv tapt. To utenlandske skiturister i Lyngen og to fastboende på et gårdsbruk på Reinøya der også over 140 geiter ble feid på havet. Ingen kjenner til at tilsvarende ras i området har gått de siste 100 år.

Helgemorgen brukte flere timer på en nasjonal dybdegjennomgang samme helg, der eksperter fra Tromsø hadde en helt sentral plass.

Noen helger senere følger Helgemorgen opp i dybden på situasjonen nasjonalt og i nord etter utvisning av spioner fra Russland

Tone Lein laget også serien 113, en norsk dokumentarserie fra ambulansetjenesten og akuttmedisinsk kommunikasjonsentral ved Universitetssykehuset Nord-Norge.

Ja, den ble jo en slager. Og vi fikk vist frem kompetansen i nord.

Hvis jeg hevder at Nord er blitt mer sentral, hva er din respons?

Helt klart. Med Helgemorgen har vi fått vist at sentrum/periferi-problemstillingene er rykende dagsaktuelle i hele Norge.

Nylig la den legendariske journalisten Halle Jørn Hansen ut på Facebook at han anser Helgemorgen blant de beste radioprogrammer, med rikelig tid til diskusjon i dybden.

Sa han det? Nå ble jeg virkelig glad.

Media og UiT

Media har vært viktig for UiT, som et politisk prosjekt med behov for informert støtte i det offentlige rom for retningsgivende beslutninger. Som i desember 1966 på VG sin førsteside om at regjeringen gikk inn for opprettelsen av et universitet i Tromsø. Det blivende UiT var nyhets- og debattstoff i tiden frem til beslutningen i Stortinget 28. mars 1968. Våren 1968 hadde store begivenheter i nyhetsbildet, både opprøret blant studentene i Paris rettet mot det gamle professorveldet, og oppbyggingen av UiT «Det røde universitet». Med tomtestridd, forventninger om bygg og heftige debatter var det mange saker i lokal presse der de største også nådde nasjonale media. NRK, TV2 og hovedstadsavisene VG og Dagbladet har hatt journalister med arbeidsplass i Tromsø til og fra de siste tiår. Senere også Klassekampen med dyktige Ole Magnus Rapp. En av Nord-Norges viktigste stemmer i nyere tid, «den fordømte nordlendingen» Arthur Arntzen, var i sin tid Dagbladet-journalist i Tromsø.

Nordlys har hatt Ivan Kristoffersen, Hans Kristian Amundsen, Anders Opdahl og nå Helge Nitteberg. Ikke minst Skjalg Fjellheim har meget fortjenstfullt bygget opp *Nordnorsk Debatt*. Skjalg Fjellheim har hatt klippekort på nasjonale flater som Dagsnytt 18. Maja Sojtaric er en nykommer i *Nordlys* med bakgrunn fra UiT som også følger opp som viktig stemme fra nord.

Avisen iTromsø sin Egon Holstad har mange gjennomslag i nasjonale medier.

The Independent Barents Observer ble opprettet i 2002 i Kirkenes med nyheter og kommentarer publisert på engelsk og russisk, og det pågår et pilotprosjekt på kinesisk. Nylig har publikasjonen innledet et samarbeid med forskere på UiT Norges arktiske universitet om ulike russiske tema.

High North News er en uavhengig nettavis som publiserer på norsk og engelsk fra Nordområdesenteret i Bodø. Redaktør Arne O. Holm har vært en flittig bidragsyter, på nasjonale flater så vel som internasjonalt.

Den uavhengige publiseringen fra Kirkenes, Tromsø og Bodø er særdeles viktige bidrag lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt om sikkerhet i nord, vekst og vern i nord og klima og miljø i nord.

Ved utgangen av 2023 er Mads Gilbert nok en gang et høyaktuelt navn i nyhets- og kommentatorbildet med krigen mellom Israel og Hamas siden 7. oktober 2023. Mads har bakgrunn som overlege i anestesi UNN, professor ved UiT Norges arktiske universitet, kjent for publikasjon om verdensrekord i overlevelse av nedkjøling og prehospital behandling av hjerteinfarkt med blodpropp oppløsende legemiddel. Han har vært politiker i Troms fylkeskommune og Tromsø kommune, forfatter og medieaktør i mange tiår. Mads er internasjonalt kjent for sin innsats for Palestina med utallige livsfarlige opphold som helsearbeider i Gaza, i tillegg til mange opphold som instruktør i akutt hjelp av mineskadde i det globale sør. I mange år har han bidratt som en viktig stemme fra nord om globale spørsmål.

Historikerne på UiT Norges arktiske universitet har i mange tiår vært ledende på russisk/norsk historie med redaksjon og forfatterskap i bindsterke verk som de ved professor Jens Petter Nilsen. Professor Kari Aga Myklebost har blitt en sentral nasjonal formidler og kommentator av russisk politikk og samfunn etter invasjonen av Ukraina 24.2.2022. Det samme gjelder russiskfilologene professor Laura Janda og professor Tore Nesset. Professor Randi Rønning Balsvik er en utrettelig formidler og kommentator om både eldre og moderne afrikansk historie.

Helse Nord er i riksmidlene i 2023 med innslag om nedleggingsstruede sykehus. Mange i sør ser det som skjer her nord som prøvesteiner på hva man kan vente seg over hele landet. Politisk styring versus Helseforetakene sin styring er en tikkende bombe ved inngangen til 2024. I media har meritert professor i statsvitenskap ved UiT Norges arktiske universitet Kjell Arne Røvik i mange år vært toneangivende med blant annet påvisningen av fylkesifisering av Nord-Norge og økende splitting mellom landsdelens regioner. I kampen for helhetlige løsninger har han hatt følge av Skjalg Fjellheim i sin rolle, før høsten 2023, som politisk redaktør i Nordlys.

Disse kampene var det tidligere vi fagfolk og fagpolitikere som førte. Nå er det betydelig stillere fra den kanten. Det er bekymringsfullt. Vi kan ikke la noen få enkeltpersoner ta hele trøkken med det som blåser ut i sosiale medier.

Hva er dynamikken bak det endrede bildet i nyere tid?

Jeg spør to som har bakgrunn fra UiT og som nå er i ledende posisjoner utenfor, Asbjørn Bartnes og Maja Sojtaric.

Asbjørn Bartnes var min kommunikasjonsdirektør på UiT fra 2009 til 2023 med utdanning som filolog fra samme sted. Han var en viktig medarbeider for meg som rektor, og viste sin klasse da Nordlys gransket UiT våren 2013, slik det er utførlig beskrevet i *Rektorarkivet fra 2022*. I 2017 forlot han universitetet, og ble leder av kommunikasjonsstaben i Troms Politidistrikt. Han er nå kommunikasjonsjef i Tromsø kommune siden 2022.

Ved utgangen av 2023 spør jeg Asbjørn om hverdagen i Tromsø kommune. *Er Tromsø kommune opptatt av Universitetet?*

Kommunen er opptatt av UiT Norges arktiske universitet. Ønsket om samarbeid med UiT er stort, og ønsket og behovet er alltid større enn evnen til faktisk å ta kontakt og initiere samarbeid. Mye av forklaringa på at det er sånn ligger hos UiT, men vi må også konstatere at kunnskapen om UiT er

begrenset. Vi har samarbeidsavtaler og kontakt på et strategisk nivå. Det handler gjerne om politiske saker. Det er så store kontaktflater mellom studenter og kommune at vi burde hatt et mye mer omfattende samarbeid om for eksempel rekruttering av studenter, rekruttering av arbeidskraft til de viktige velferdsyrkene.

Det vil også være min vurdering etter fire år i ledelsen i Tromsø kommune, slik jeg også beskriver det i kapittelet *Fire år i politikken*.

Fra utsiden ser det ut til at media er lite opptatt av universitets- og høyskolesektoren, og at Khrono fullstendig har overtatt hegemoniet etter 10 års virksomhet. Hvor er ansatte og studenter i lokale aviser, radio og TV. Er de bare på sosiale medier?

Jeg deler ikke helt det synet. Mange medier plukker opp Khrono-stoff. Men det er helt klart at ansatte og studenters stemmer er mer synlige i sosiale medier. Institusjonslederne i Tromsø – UiTs rektor, polardirektøren, politimesteren, sykehusdirektøren – hadde tydeligere medieposisjoner for 20 år siden enn de har i dag. Her spiller sosiale medier en viktig rolle, og er ei viktig forklaring på denne utviklinga. Mye har forandret seg siden vi i gamle dager kalte Morgenbladet for UiO sin internavis.

Det hevdes av mange at det nå er fryktkultur på UiT og dets viktigste samarbeidspartner UNN, ved at studenter og ansatte ikke tør uttale seg i det offentlige rom. Er det slik du ser det?

Jeg har ikke kjent til at det har vært fryktkultur ved UiT, i betydninga at ansatte og studenter er redde for å uttale seg fordi det kan få faglige eller sosiale konsekvenser. Her er det viktig å ta med at jeg jobbet der før woke-bølgen. Den kan ha påvirket særlig ansattes vilje til å uttale seg med tanke på reaksjoner fra studentmiljøet eller omverdenen. Når du spør om UNN, må jeg si at inntrykket mitt er annerledes. Jeg kjenner ikke UNN fra innsiden.

Spørsmålet om Nord blir sentrum, hvordan ser du på det nå med ditt ståsted i Tromsø kommune?

I det drøye året jeg har jobbet i Tromsø kommune, er det særlig ett tema som har vært høyt på dagsordenen: samfunnssikkerhet og beredskap. Det er ingen tvil om at den nye sikkerhetssituasjonen bidrar til økt oppmerksomhet om forhold i nord generelt, og i Tromsø spesielt. Tromsø kommer rett og slett til å bli en enda viktigere by. Og det er en posisjon som stiller oss overfor interessante valg: Skal vi posisjonere oss for å ta imot den militære oppbygginga som kommer til å skje i vår landsdel, eller skal vi bidra til å styrke samfunnssikkerhet og beredskap gjennom å bygge et sterkt sivilsamfunn?

Maja Sojtarić er politisk redaktør i Nordlys med bakgrunn fra UiT Norges arktiske universitet som kommunikasjonsmedarbeider. I en sak i Nordlys 29. desember 2023 lufter hun sine synspunkter på hvilken rolle været spiller for den negative befolkningsutviklingen i Nord, og treffer spikerens på hodet med følgende refleksjoner med påpeking av *tall for befolkning i Nord-Norge i prosent av Norge*:

«Det var i 1946 12,3 %, 1970, 11,7 %, 2000 10,4%, 2023 8,8%. Så kom modernisering for fullt, høyere utdanning, samt ny sammensetning av arbeidsplasser og sentralisering av tjenester. Vi hadde ikke nok voksende byer og tettsteder i nord til å ta imot våre unge. Primærnæringene ble industrialisert. Det fødes ikke nok barn».

Primærnæringene ble industrialisert. «Det fødes ikke nok barn».

Jeg kontakter Maja, og spør hva hun mener er den største utfordringen for UiT i fremtiden?

UiT og UNN er eksempler på institusjoner som kommer til å avgjøre fremtiden for Nord-Norge. Det er det altfor få mennesker som tar på alvor, inklusive de som jobber på UiT og UNN. Man tar

Tromsøs status som kunnskapsmotor i nord for gitt, og kampene som ble kjempet for å bygge opp byen som en sentral aktør i nordområdeforskning og politikk er i ferd med å bli glemt. Mange oppfatter det dessverre som elitisme å løfte frem Tromsøs enorme betydning for landsdelen, men demografien i landsdelen lyver ikke. Unge mennesker vil bo i byer. Selv større tettsteder taper i konkurransen. Unge mennesker vil ta høyere utdanning. Og de vil ha et utvalg av muligheter på arbeidsmarkedet. Dette er som tyngdekraften - noe vi ikke kan påvirke. Vi kan velge å kjempe for Tromsøs status som et kunnskapsnav i nord, med de høyest spesialiserte forskere og helsetjenestene. Eller så kan vi late som om verden ikke er slik den er, og tape grunn mot de større magnetene sørpå. Derfor må flere ved UiT våge å agere som bolverk i forsvaret av disse nøkkelinstitusjoner. Jeg ser dessverre lite debattvilje fra de fleste ledere i akademia i Tromsø - og med det tenker jeg på alle faste vitenskapelige ansatte ved institusjonen. Det oppfattes trolig som provinsielt og smått å ta kampen om Tromsøs status i offentlig debatt.

Men som vi har sett av debatten om sykehusstruktur i 2023 – de som roper høyest får viljen sin. Noen må betale for det. Det vil trolig bli spesialisthelsetjenesten i Tromsø.

Kan ikke media ta disse kampene?

I media skal vi begå kritisk journalistikk. Tromsø er så velsignet at vi har god konkurranse i byen mellom flere medieaktører som agerer kritisk mot også store statlige institusjoner. Det betyr at det sjeldent vil forekomme kampanjejournalistikk på vegne av UiT i Tromsøs aviser. I motsetning til mange andre steder i landsdelen vil ikke journalister i Tromsø gå i fakkeltog for UNN. De eneste standpunkt som kan løfte opp UiTs betydning for Nord-Norge, tas av politisk redaktør og sjefredaktør i de respektive avisene gjennom kommentarjournalistikk og på lederplass.

Det er for naivt av store fagmiljøer i Tromsø å tro at de standpunktene til evig tid vil samsvare med deres egne perspektiv. Det er også svakt å lene seg på at kommentarjournalistikken skal ta alle kampene for landsdelen. Der må faktisk forskerne på banen, de må delta på lesernes premisser og de må bidra til et offentlig ordskifte.

Er UiTs forskere lite synlige i offentlig debatt?

Det er et fåtall veldig synlige forskere. Ikke bare er de øvrige lite synlige, men de forstår ofte ikke premissene for offentlig debatt. Jeg ser med bekymring på hvor svakt ytringskulturen står i dag ved landsdelenes største og viktigste kunnskapsinstitusjon. Omdømmebygging har blitt viktigere enn meningsbryting for både institusjonene og enkeltforskerne. Den store internasjonaliseringen har ført mye bra med seg for UiT og for Tromsø, men det har også ført til en svakere forståelse for betydningen av akademisk ytringsfrihet i Norge. Alle instituttledere burde sendes på kurs for å gjennomgå Kjerulf-utvalgets funn.

En annen stor utfordring er at veldig få våger å stå i ubehaget i offentlig debatt. Særlig yngre folk. Alt ubehag med å stå i debatt, burde vært plukket bort fra høytstående akademikere allerede i utdanningsløpet – det er tross alt i meningsbrytningen de beste analysene av data kommer. Det er også i meningsbrytningen i det offentlige ordskiftet at samfunnet utvikles. Norske elever er stadig dårligere på demokratiforståelse. Her har universitetene et åpenbart og stort ansvar.

Andre stemmer i og fra nord ved jubilumsårenes slutt

Marianne Sivertsen Næss er leder av Stortingets Energi- og miljøkomite, tidligere rektor på Hammerfest videregående skole og ordfører i Hammerfest, i 2024 Fiskeriminister. I Nordlys 21.06.2022 ber hun Nord-Norge om å ta ledelsen for industrieventyret i det grønne skiftet:

«Industrieventyret skjer nå – Nord-Norge må melde seg på. Det er en global konkurranse om å være først ute med å utvikle de nye løsningene. Nord-Norge har alle de naturgitte forutsetningene for å vinne konkurransen. Vi kan sikre vår vekst gjennom å produsere det verden trenger i det grønne skiftet. I tillegg til naturgitte forutsetninger har utdanning og forskning i nord gitt grunnlag for ny industri».

Etterlengtet gladnyhet ved enden av jubileumsperioden

Nytt milliardfond styres fra Tromsø. Nordlys 29. desember 2023.

I første omgang skal fondets kontor i Tromsø ha en ramme på 15 milliarder kroner og fem ansatte, Etter hvert ser en for seg 30 milliarder og opp mot 30 ansatte.

Navnet er «Statens Fond» i Tromsø, som er underlagt Folketrygdsfondet og som skal investere i små og mellomstore børsnoterte selskaper i Norden. Finansminister Trygve Slagsvold Vedum sier: «Tromsø er en viktig by for Norge. Et stort statlig fond med base i Tromsø vil gjøre noe med hele økonomimiljøet i byen. Det vil også ha betydning for økonomiutdanningen ved Universitet i Tromsø at miljøet blir tyngre.». Og Finansministeren fortsetter: «Tromsø blir kalt den arktiske hovedstaden – det betyr noe for hele landsdelen at kapitalforvaltningskompetansen bygges opp».

Karl-Johan Jakola kommenterer også dette i kapitlet Kommersialisering i nord.

Krig i Ukraina og Gaza i jubileumsårene

De katastrofale krigene gjør noe med synet vårt på mennesket og håpet om utvikling av fredelige fellesskapsløsninger lokalt og globalt. Nord i Norge er sentralt med grense til en aggressiv nabostat.

Tromsø har siden 2001 vært vennsby med Gaza. Det legges merke til i store engelske og amerikanske medier at vi nå siden 7. oktober 2023 har tydeliggjort vår stemme fra den arktiske hovedstad. Norge med regjeringen Støre leder an internasjonalt for å få i stand helt nødvendig våpenhvile og humanitær hjelp i situasjonen med uhyrlige tap av sivile og journalister.

NORD I FREMTIDEN

Hvordan kan vi utvikle Nord som sentrum – fra Nord?

Dette spørsmålet har kvernet rundt i tankene mine etter 24. februar 2022, da Putin invaderte Ukraina. Siden politikk og fag er ferskvare på svært mange måter, har jeg hatt samtaler med tre personer som viderefører fag, fagpolitikk og politikk på ulike vis innen sentrale felter. Her har jeg valgt Senter for Hav og Arktis med første leder av Jan-Gunnar Winther som kjenner feltet og geopolitikken fra ulike stillinger og Arktisk hovedstad med Kirsti Methi som prosjektleder og daglig leder av Pro Tromsø Gøril Johansen begge tilknyttet Tromsø kommune.

Havet og Arktis

Prosjektet Arven etter Nansen som et norsk landslag ble etablert fordi fagfolk identifiserte et enormt behov for ny kunnskap om et smeltende polhav. UiT Norges arktiske universitet sto i spissen med professor Paul Wassmann som fagmann og jeg som rektor og styreleder fra starten. Utviklingen siden har vært god, og oppmerksomheten de siste ti årene om hav og Arktis er imponerende. Med et nytt prosjekt og et nytt landslag om fremtidens Polhav som en god videreføring. Med Havet som den første av seks prioriterte oppgaver i regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Med det norske formannskapet i Arktisk Råd som følger opp denne prioriteringen.

I samtale 24. april 2023 stilte jeg dette spørsmålet: Hvordan ser direktør for Senter for hav og Arktis Jan-Gunnar Winther på dagens og morgendagens problemstillinger innen dette vide og fascinerende feltet?

Senter for hav og Arktis ble opprettet i 2018 og lagt til Nofima AS med egen styringsgruppe og tilskudd fra Nærings og Fiskeridepartementet NFD. Senteret ble overført ved en virksomhetsoverdragelse 1. juli 2022 til UiT Norges arktiske universitet. Senteret arbeider for bærekraftig utvikling av havnæringene i samarbeid med kompetansmiljø. Mandatet til senteret ble videreført og det samme ble tilskuddet som er en øremerket bevilgning fra NFD til universitetet. NFD gir tildelingsbrev og mandat og har styringsdialog. På UiT er senteret lagt under dekanen på BFE fakultetet. BFE er fakultetet for Biovitenskap, Fiskeri og Økonomi (Economics). Senter for hav og Arktis er fysisk lokalisert til Norges fiskerihøgskole på UiT Norges arktiske universitet.

Senteret ble opprettet for å øke arbeidet med å se havnæringene i sammenheng og øke mulighetene for samarbeid og overføring av teknologi og kompetanse mellom de ulike næringene. På hjemmesiden sier de at – Senter for hav og Arktis jobber for bærekraftig utvikling av havnæringene og tilrettelegger for tettere samarbeid mellom relevante kompetansmiljø. Vi setter havspørsmål på dagsorden, og bidrar til oppfyllelse av FNs bærekraftsmål-. Gjennom blogg, kronikker, sosiale medier, foredrag og dialog på nasjonale og internasjonale møteplasser kan man følge en imponerende aktivitet de siste årene. Senteret har ved siden av direktør Jan-Gunnar Winther fem ansatte. Fra 2023 er tidligere UiT rektor Anne Husebekk ny direktør

Jan-Gunnar og jeg kjenner hverandre svært godt fra 2006 og utover fra arbeidet med nordområdepolitikken til Stoltenberg II slik det er beskrevet i kapitlet «Rektorarkiv». Jeg spør om hva han synes om arbeidstittelen på teksten min «Nord blir sentrum»?

Nord blir stadig mer sentral, og forventningene fra nord er store. Det skjer mye i nord, i Arktis nasjonalt og internasjonalt. Jeg hører fra mange hold at man savner en sterkere prioritering av nordområdene nasjonalt, ikke minst i kjølvannet av den nye geopolitiske situasjonen. Bekymringen

Jeg hører er at styrking av sivilsamfunnet – f.eks. næringsliv og kunnskapsinstitusjoner – kan komme i skyggen av militær opptrapping.

Han regnet ikke med å få motstand på det utsagnet, og får det heller ikke. Vi har begge veldig gode minner om den gang utenriksminister Jonas Gahr Støre ledet an, og vi hadde full tilgang til Utenriksdepartementet og mange andre departementer. Vi har glede i å samtale om alt det vi fikk være med å delta på i sentrale fora. Men her og nå er det altoverskyggende at Russlands angrepskrig i Ukraina har forandret verden dramatisk. Hvordan finne veiene framover?

Det er internasjonalt forventninger til at arbeidet i Arktisk Råd vil tjene på at Norge overtar lederskapet fra mai 2023. Mange tror at klima og miljøspørsmål kan være en åpning i den nye muren. Mange leter etter det.

Igjen er det enighet oss imellom. Jeg hiver inn at når data og kunnskap fra over halve det geografiske Arktis er utelatt, blir det vanskelig å forvalte kunnskapen på en fornuftig måte ut fra hensynet til en bærekraftig klode.

Jeg hørte nylig statsminister Jonas Gahr Støre si fra talerstolen i Bodø «there will be another day». At vi kommer tilbake til en ny normal, og at den vil være forskjellig fra den gamle. Den gode nyheten er at mange land i Asia er interessert i Arktisk Råd, og det kan i noen grad dempe savnet av Russland akkurat slik det er nå. Kina er et eksempel.

Hvor kommer Senter for hav og Arktis inn i bildet?

Dette senteret er viktig for koordinert kunnskap fra forskning, til næring og forvaltning. Vi kunne vært flere og fått gjort mer. Jeg savner koordinering av flere viktige noder her nord slik som Barents Watch, High North Logistics, High North Senter i Bodø, Arven etter Nansen og nå Fremtidens Polhav der Camilla Brekke ved UiT Norges arktiske universitet leder interimstyret. UiT har store ambisjoner om å utvikle sin arktiske profil. Bergen markerte seg nylig som vertsby for regjeringens havkonferanse i forbindelse med One Ocean Week. Bergen har et tungt marint og maritimt næringsliv ved siden av tunge forsknings- og forvaltningsinstitusjoner. På lignende vis er Tromsø den naturlige arktiske hovedstaden, nasjonalt så vel som internasjonalt. Denne identiteten har nylig blitt styrket ved at sekretariatet for Arctic Mayor Forum ble lagt til Tromsø og opprettelsen av Pro Tromsø.

Sikkerhet trumfer det meste nå. I mange betydninger. Ny informasjon kommer i stort tempo. I september i år utkom for eksempel en artikkel om at skipstrafikken i Arktis har økt med 7 % årlig det siste tiår, og at det aktualiserer problemer med varsling av vær og is for å unngå ulykker.

Geopolitikk i Nord som ferskvare

Nord ble sentrum i en periode på 30 år, 1992–2022, med politikk og bredt samarbeid mellom alle land i Arktis, inklusive Russland etter Sovjetunionen. Vår deltagelse i etableringen av nye strukturer og ny aktivitet er beskrevet i «Fra regionalpolitisk verktøy til nasjonal politisk aktør (rektorarkiv Munin 2022).

Med noen enkeltstående unntak er samarbeidet med Russland, og dermed den geopolitiske situasjonen i nord, på ny dypfrost etter 30 år med opptining av kald krig-relasjoner.

USAs utenriksminister Anthony Blinken fortalte pressen under NATOs utenriksministersamling i Oslo 2. juni 2023 at USA vil opprette et kontor i Tromsø. Det har de ikke hatt siden et tilsvarende kontor ble lagt ned i 1994. Neste dag i Helgemorgen fra NRK i Tromsø ønsker ordfører Gunnar Wilhelmsen dette velkommen, og sier at det er en naturlig utvikling av Tromsø som Arktisk Hovedstad og understreker viktigheten av byen. Den Bodø-baserte kommentator og redaktør Arne O. Holm toner ned storebrors

posisjon, og mener det er nord generelt som er i sentrum for økt sikkerhetsmessig oppmerksomhet. Iver B. Neumann ved Fridtjof Nansens Institutt synes det er betimelig å dra fram Arktisk Hovedstad og peker på det åpenbare; at dette har med fornyet oppmerksomhet om sikkerhet i nord å gjøre. Wilhelmsen følger opp og refererer til samtaler han har hatt med ambassadørene fra USA og Finland, der den siste er veldig opptatt av finsk tilgang til havet. Selv om Blinken uttaler at kontoret er en ambassade og ikke skal ha militære formål, ser også Holm at dette er sikkerhetspolitikk og at lavspenningen er borte. Holm sier noe viktig. At det ikke føles ok å bo i en del av landet der verdens største krigsskip USS «Gerald R. Ford» nå ligger i hans nabolag.

Og vi husker tilbake til 4. januar 2006 på NHOs årsmøte der statsminister Jens Stoltenberg strålte fra talerstolen om mulighetene i nordområdene. Senere på denne dagen slo tidligere rådgiver for president Bill Clinton rolig fast at Washington slik det er nå, med lavspenning i nord, ikke er interessert i nordområdene, og føyde til lakonisk: «And you should be glad!» Folk i salen, næringslivstoppene, norske toppolitikere, vi rektorene for UiT, UiO, NTNU og UiB i humret med foredragsholderen.

Våren og høsten 2023 humrer vi ikke lengre.

Hva nå med Tromsø som Arktisk hovedstad?

Som politisk ledelse startet vi i vår tid Tromsø kommune-prosjektet Arktisk Hovedstad 13. august 2018. I kommunen er det nå hentet inn to meget kompetente personer til å arbeide praktisk strategisk med Tromsø som en medspiller i løpende geopolitikk i nord. De har begge viktig internasjonal erfaring og kunnskaper fra utenrikspolitisk arbeid. Vi ansatte Kirsti Methi som prosjektleder for Arktisk hovedstad, mens Gøril Johansen leder *ProTromsø* som ble etablert etter vår periode i kommuneledelsen.

Gøril er født i Burfjord i Finnmark og gikk på Alta videregående skole. I 2002 tok hun hovedfag i russisk lingvistik, med professor Tore Nasset som veileder. Hun kom til Bodø via Barentssamarbeidet med Kirkenes. I Bodø møtte hun UD, og tok Aspirantkurset i 2002. Siden har hun arbeidet i Paris, London, Aserbajdsjan og Murmansk, der hun var nestleder i generalkonsulatet.

I 2018 fikk hun stilling i Utenriksdepartementet med arbeidssted Tromsø og hovedarbeidsområde Arctic Frontiers. Fra 2022 har hun fått stilling i Tromsø kommune som leder av *ProTromsø*. Hun skal spille Tromsø god, og fortelle i store bokstaver om Nordens Paris. Målet er å styrke byen sitt omdømme og fronte nærings og forskningstema som rom, jord, fiskeri og oppdrett. Gøril finner tid til en samtale med meg 22.03.2023.

Arctic Mayor Forum er viktig og blir viktigere. Av konkrete utbygginger ser jeg på Grøtsund som viktig for blågrønn industriutvikling. Regjeringen burde lik som USA, ha noen i Tromsø. Det er ikke småtterier av problemstillinger her nord. Urfolk og urfolks næringer i potensielt større og større konflikt med storsamfunnets utbyggingsinteresser innen det være seg vindkraft, gruvedrift eller andre områder. Jeg er også opptatt av at vi må bli flinkere til å trekke inn UIT Norges arktiske universitet-

Musikk i mine ører.

I det store bildet har det etter 2013 politisk og ikke minst byråkratisk skjedd en marginalisering av nordområdepolitikken i åtte år med Solberg-regjeringen. Men Ine Marie (Eriksen, Solbergs utenriksminister) kjente landsdelen.

Igjen er jeg enig. Og jeg ser Gøril som et fantastisk godt svar på spørsmålet Hva gjør vi nå? Vi må være med å ta makten!

For ting skjer fort og med store utslag. Jeg kan ramse opp:

Kina besøker 12.4.2023 EU, Tyskland, Frankrike og Norge!! Først en union med en halv milliard mennesker, dernest EUs to viktigste nasjoner politisk, økonomisk og sikkerhetsmessig, og så til slutt lille Norge med sine 5,5 millioner mennesker. Jeg synes det er oppsiktsvekkende nyheter om vår internasjonale strategiske betydning.

Videre nyheten 13.4.2023 om innstramming av kontroll med reparasjoner på russiske fiskebåter. Stuper Kirkenes sin hjørnestensbedrift Kimek?

Arktisk råd skiftet formannskap fra russisk til norsk uten pomp og prakt. Russland vil ha BRICSland med, og Kina er selvsagt interessert.

2. juni 2023 arrangerer ProTromsø møte om næringslivutvikling i Hasvik i Finnmark.

ProTromsø og Polarinstituttet er vertskap for åpent dialogmøte med statsråd Espen Barth Eide på Framsenteret 4. september 2023 med innspill til regjeringens havmelding. Dagen etter var Tromsø kommune ved Gøril Johansen, sammen med andre, vertskap for statsråd Jan Christian Vestre som ga 5 millioner til senter for jordobservasjon i Nord. Det er Tromsø kommune og UiT Norges arktiske universitet som står i bresjen for senteret.

Når jeg og andre etterlyser samhandling i nord så er kanskje et langsiktig svar på det spørsmålet å satse på nettverket mellom embetsfolk i Tromsø kommune, UiT Norges arktiske universitet, og næringslivet?

Jeg får til en samtale med Kirsti Methi 6.6.2023. Hun har tidligere jobbet som juniorekspert for FN/ILO i Vest-Afrika, som direktør for NHOs Europakontor i Brussel, og som rådgiver på den norske ambassaden i Sør-Afrika for Utenriksdepartementet. I Norge har hun etter det hatt lederstillinger i NHO sentralt, i Tromsø Romsa 2018 og i Europabevegelsen i Norge. Sammen med Gøril er hun er den type ressurs som jeg ofte fremhever at Oslo kommune er full av og som vi må jobbe for å få flere av det nærmeste tiåret.

Kirsti og jeg er fortsatt godt samsnakket om Arktisk Hovedstad som politisk posisjon og symbolsk merkevare samt som en kunnskaps-hub.

Kirsti sammenfatter:

Arktisk hovedstadsposisjonen er et ektefødt barn av Norges nordområdesatsing. En milepæl var da det permanente sekretariatet for den viktigste organisasjonen for internasjonalt arktisk samarbeid, Arktisk Råd, etablerte seg i Tromsø i 2013. Beslutningen om Tromsø som hovedsete for Arktisk råd ble tatt med støtte fra blant andre USA i 2011. Daværende amerikanske utenriksminister Hillary Clinton ønsket ved selvsyn å se hva de hadde besluttet, ved å komme på besøk til Tromsø. Besøket fant sted i juni 2012. I en samtale med rektor på daværende UiT Jarle Aarbakke og utenriksminister Jonas Gahr Støre om bord i «Helmer Hanssen», sa hun med et sveipende blikk på byen Tromsø «You are the Arctic Capital!». Dette var første gangen begrepet ble benyttet offisielt, og det var også starten på en politisk prosess i Tromsø som endte opp med at Arktisk hovedstad skulle etableres som den nye strategiske posisjonen for Tromsø. Et prosjekt ble igangsatt med Tromsø kommune i førersetet og med Troms Fylkeskommune som finansiell og politisk støttespiller. Jeg ble prosjektleder og prosjektet ble gjennomført i perioden august 2018 til 30. juni 2023.

Kirsti utdyper:

Posisjonen som arktisk hovedstad er global og legitimeres av Tromsøs geografiske plassering, byens polare historie og identitet som porten til Ishavet, pomorhandelen, samisk kultur og de mange forsknings- og forvaltningsinstitusjonene slik som UiT Norges arktiske universitet, Framsenteret og Norsk Polarinstitutt som alle har søkelys på kunnskapsproduksjon og forvaltning av nordområdene. Videre bidrar den årlige Arctic Frontiers-konferansen til å sette Tromsø på kartet som byen der

forskningsbasert kunnskap presenteres og policy som berører sentrale problemstillinger om utviklingen i Arktis debatteres bredt.

De siste 10–15 årene har det hatt avgjørende betydning at Arktisk råd og andre sentrale organisasjoner som fremmer panarktisk samarbeid, samfunns- og næringsutvikling slik som Arctic Economic Council, Arctic Mayors' Forum og Arctic Expeditions and Cruise Operators har etablert seg i byen.

Sammenlignet med andre arktiske byer nord for polarsirkelen, er Tromsø en svært velutviklet by når det gjelder infrastruktur, kommunikasjonsknutepunkt, arbeidsmarked, næringsliv, kultur-, utdannings- og helsetilbud. Mange sentrale aktører innen ulike segmenter slik som havnæringer, jordobservasjon, maritim sektor og reiseliv er etablert i Tromsø og en rekke offentlige og private virksomheter har sitt hovedsete i den arktiske hovedstaden.

Det er summen av disse kvalitetene og fortrinnene som først og fremst underbygger posisjonen som arktisk hovedstad og som ikke minst har blitt bekreftet gjennom at byen omtales som arktisk hovedstad i nordområdemeldingen «Mennesker, muligheter og norske interesser i nord» (2020–2021), samt som en flittig referanse fra norske statsministre (Solberg og Støre) og andre regjeringsrepresentanter. Sist ble dette understreket under åpningen av den amerikanske representasjonen (American Presence Post) i Tromsø 27. oktober 2023 av statssekretær i Utenriksdepartementet Eivind Vad Petersson. Dagen derpå fulgte prorektor på UiT Norges arktiske universitet opp i NRK Radios Helgemorgen 28. oktober 2023. På spørsmålet «Hvorfor velger amerikanerne Tromsø for det nordligste kontoret for amerikansk tilstedeværelse her i landet?» svarte Jan Gunnar Winther «Det er en ganske enkel logikk i dette. Det er fordi Tromsø har etablert seg som den arktiske hovedstaden.»

Arktisk hovedstadsprosjektet har arbeidet på to ulike plan der det ene handler om «det store bildet» og Arktis som en global, internasjonal region. Tromsø som arktisk hovedstad er i dette perspektivet en ny, strategisk fremtidsfortelling der Tromsø er pådriver og tar ansvar for en bærekraftig utvikling og samarbeid mellom de arktiske landene gjennom å ta eierskap til egen utvikling i nord fra ståstedet til menneskene og samfunnene i nord. En viktig dimensjon her er å sette søkelyset på øst-vest relasjoner og ikke bare ha sør-nord-aksen som referanse for samfunns- og næringsutvikling. Her har det viktigste resultatet i prosjektet vært å etablere Arctic Mayors' Forum (AMF) som et svar på behovet for å utvikle forhold på tvers i nord og for at lokale, demokratiske valgte ledere i nord må ha en stemme og fremme interessene til folk i hele det pan-arktiske området. Dette nettverket av ordførere fra sju arktiske land (Russiske kommuner/ordførere har status som observatører) har allerede blitt anerkjent av de fleste arktiske land. Særlig har det norske utenriksdepartementet støttet organisasjonen både politisk og finansielt. Det samme gjelder EU som har pekt på AMF som en viktig aktør og interessant i sin EU Arctic Policy (2021) og som har inkludert AMF i implementeringen av sin politikk i form av prosjektstøtte til programmet Arctic Urban Regional Cooperation og som lanseres under Arctic Frontiers 2024.

Det andre nivået av prosjektets gjennomføring har handlet om Tromsø-samfunnet og regionens evne til å identifisere seg med det arktiske og adoptere arktisk hovedstad som en strategisk posisjon. Dette gjelder innenfor det fleste sektorer, barn og unge, kunnskap- og utdanningsinstitusjoner, kulturlivet og politisk. Her har det vært igangsatt mange ulike tiltak slik som initiativer overfor skoler, kunst og kulturprosjekter med ungdom og festivaler, debatter for Tromsøs befolkning innen rammen av Arctic Frontiers Open og klimadialoger mellom ungdom og lokalpolitikere.

Etter at arktisk hovedstadsprosjektet ble avsluttet 31. oktober 2023, er Kirsti særlig opptatt av hvordan Tromsø kommune i samarbeid med andre toneangivende aktører i Tromsø og i nord kan samarbeide om den arktiske hovedstadsposisjonen.

Det gjelder å fortsette arbeidet med å forankre, profilere og befeste denne posisjonen. Tromsø har tatt posisjonen som arktisk hovedstad – ikke for oss selv, men for Arktis – gjennom den kompetansen, kunnskapen, posisjonen og funksjonen byen har lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt i og for Arktis. Denne posisjonen kan utløse nye muligheter og fremtidige satsinger som kommer hele regionen og nasjonen til gode.

Kirsti understreker et par viktige saker i den dagsaktuelle situasjonen:

- Gitt den nye geopolitiske situasjonen, vil ikke Arktis eller nordområdene få mindre betydning fremover. Nord er en sikkerhetspolitisk «hotspot» og med Finland og - forhåpentligvis snart – Sveriges inntreden i NATO, er det en økt militarisering på gang. Det gjelder å se denne utvikling i sammenheng med behovene for sivile behov og revitalisere det nordiske samarbeidet på Nordkalotten. Tromsø bør være pådriver for at det etableres partnerskap med relevante aktører og på sentrale områder slik som infrastruktur og samfunnsikkerhet og beredskap med nord-Sverige og - Finland.
- Norges lederskap i Arktisk råd for perioden 2023–2025 gir Norge og miljøene i nord en fantastisk mulighet til å sette dagsorden og være pådrivere for at nordområdene, arktisk samarbeid og Tromsøs rolle som arktisk hovedstad blir et kraftsentrum for den arktiske agendaen. Regjeringen skriver at- «et hovedmål for Norge under vårt lederskap er at rådet består som det viktigste internasjonale forumet for arktiske spørsmål». De fire prioriterte tema er hav, klima og miljø, bærekraftig økonomisk utvikling, og folk i nord. Vi må ta ansvar for at interessene til folk i nord kan kanaliseres i relevante fora. Arktisk råd er et slikt forum og med rådets sekretariat i Tromsø ligger forholdene for et tett samarbeid godt til rette.

Tromsøs posisjon som arktisk hovedstad forplikter til handling og planmessig jobbing for å videreutvikle og styrke denne rollen. Posisjonen som arktisk hovedstad krever at Tromsø kommune må vise politisk lederskap og administrativ handlekraft for å fylle denne rollen og ta det ansvaret som posisjonen krever.

Hvordan kan vi utvikle Nord som sentrum fra Nord?

De som sitter med ansvaret her Nord i dag forteller om en meget vanskeligere situasjon enn før 24.februar 2022. Nord blir kraftig berørt av det som skjedde den dagen. Det kom ressurser og oppmerksomhet fra sør til Nord før denne datoen med mest oppmerksomhet rundt sivile formål. Nå er det et overveldende fokus på militær opprustning og sikkerhet.

De to universitetene har imidlertid fortsatt en meget viktig rolle i å generere ny kunnskap, utdanne ungdom til arbeid i landsdelen og i den store verden, og å være møteplasser for kompetanseutvikling i klimatematikk og det grønne skiftet.

Nord blir sentrum i den nye geopolitiske situasjon med militære trusler, klimaendringer og det grønne skiftet.

Det er 60 år siden Bertelsen i 1963 ga den beste beskrivelsen av mangelfulle helsetilbudet i nord og foreslo løsningen med legeutdanning på et helt nytt breddeuniversitet i Tromsø. Dette skjedde i en tid med høy spenning også i nord. Sovjetunionen startet å utplassere atomvåpen i USA sin bakgård i 1963. Hele verden følte på trusselen om utsletting av sivilisasjoner.

Norge har etablert grense mot Russland på land fra 1826 og delelinje i Barentshavet fra 2011. Tiår med fred i Europa ga vekst og velstand med lavspenning for grenselandskapet i Nord. Fra Berlin murens fall og Sovjetunionens oppløsning til Russlands invasjon av Ukraina, var det 30 år med fred, optimisme og energi som førte til godt samarbeid med Russland. I disse årene vokste og utviklet Universitetet i Tromsø seg til UiT Norges arktiske universitet med campuser i hele Nord-Norge etter fusjon med Høgskolen i Tromsø, Høgskolen i Finnmark, Høgskolen i Harstad og Høgskolen i Narvik.

Nordområdepolitikken fra 2005-2013 hadde en særdeles vellykket kobling mellom innenrikspolitikk og utenrikspolitikk som beskrevet i Jarle Aarbakke «Veien til Norges arktiske universitet, 2013» og Jarle Aarbakke «Rektorarkiv. Fra regionalpolitisk verktøy til nasjonal politisk aktør, 2022». Den andre koblingen gjorde mulig strukturreform med fusjoner mellom høgskoler og et forskningstungt breddeuniversitet bottom up.

Etter 2022 er dynamikken i Europa og Arktis dramatisk endret. I boken er det fortellinger fra de som i dag har skoene på om hvordan de ser på utsiktene for utvikling av internasjonalt samarbeid. Mest av alt er kontaktbruddet med Russland kritisk for forskning og forvaltning innen klima og miljø.

Jeg står ved det jeg uttalte offentlig etter Ukraina invasjonen i 2022 at vi ikke var naive i det vi gjorde i samarbeid med Russland. I årene etter har jeg tenkt på det som et mer relativt utsagn. Naiv i forhold til hvem og hva? Naiv i forhold til de svært mange av Vestens innbyggere og politikere med troen fra 1991 på nye tider? Nei blir svaret her. Naiv i lys av det som har skjedd på bare to år? Ja, med en feilvurdering av Russlands utenriksminister Sergej Lavrov . En skjebne jeg deler med mange med større utenrikspolitisk og Russlands erfaring enn meg. Ikke som en unnskyldning, men som påminnelse av hvordan det var i tiden dette skjedde i det store geopolitiske bildet.

Det vi gjorde som naboer med samarbeid og solidaritet med det russiske folk er jeg fortsatt stolt av.

Jeg var aktivt med fra 1992. Først som solidarisk professor fra Vesten i medisin og dernest på vegne av et breddeuniversitet og en norsk flertallsregjering. Det var nesten ingen i norsk og vestlig offentlighet som snakket om Russland som en reell fiende den gang. Ingen snakket som i dag om vårt naboland i nordøst som en krigsmaskin med brutale autoritære ledere. Nå har det i over to år vært den dominerende, ja nesten eksklusiv dominerende fortellingen. Hvordan er dette mulig? Etter 79 år med en nabo som vi har holdt fred med, først med kald krig, lærer vi nå fra dag til dag gjennom media den gamle sørgelige erkjennelse at krig forandrer liv og død og snur opp ned på menneskenes tankegang.

Så hva gjør vi den dag det blir en slags fred på fronten i Ukraina? Blir det som i Korea der våpenhvilen mellom Nord og Sør fra 1953 er det som fortsatt gjelder og hvor den dystopiske situasjonen i Nord-Korea får råde temmelig fritt i en verden med 8 milliarder mennesker som sårt trenger samspill og ikke konflikter overalt for at arten Homo Sapiens skal overleve.?

Jeg tror det er best å gjøre som vi gjorde i 1992. Vi må dra til nabolandet og se hva vi kan hjelpe til med og hva de kan hjelpe oss med dersom geopolitikken neste gang tillater og legger til rette for det.

Hva er alternativet?

Nord blir sentrum enten det er fred eller krig.

Sovjetunionens sammenbrudd i 1991 ble fulgt av en 30 års periode med avspenning og økt samhandling med Russland ikke minst i nord. Etter Russland invasjon i Ukraina 2022 er det igjen iskalde fronter som slår inn i nord. Fortellingene her hjemme om Russland er igjen de samme gamle fra Sovjet tiden. Det er sensur, overvåking, undertrykking og drap. Opposisjon mot en meningsløs krig i Ukraina knebles.

Nato utvides med Finland og Sverige og det rustes opp på begge sider av grensene mot Russland. I dette bildet er bosetting nord i Norge et høyaktuelt tema

Hvem vil bo her nord? Sikkerhet er nøkkelordet.

- Sikkerhet for eget liv
- Sikkerhet for egen og nærmestes helse
- Sikkerhet for arbeid og kultur – noe å leve av og noe å leve for

Her bør det være lite rom for kompromisser.

Når norske myndigheter i dag skal utforme politikk for nord er utgangspunktet likevel svært mye bedre enn i 1963. Det har vært satset på privat næringsliv og offentlig utdanning, helse og kultur.

Med etableringen av Norges arktiske universitet, Nord Universitet og Samisk Høgskole har landsdelen nå et bortimot heldekkende høyere utdanningstilbud for ungdom. Fra nord publiseres forskning med høy kvalitet i sterk internasjonal konkurranse.

Aktiv nordområdepolitikk har etablert institusjoner som Barentsekretariatet i Kirkenes, Fram senteret i Tromsø, Nordområdesenteret i Bodø, Arktisk Råd i Tromsø, Nofima i Tromsø og Norce (før Norut) i Tromsø.

Nord har igjen voksende geopolitisk betydning i det endrede sikkerhetspolitiske landskapet.

Nord har fått en økende betydning i kampen for å redde klodens klima og miljø.

Nord har fått økt global betydning med sine rike naturressurser og etter hvert en befolkning som har kunnskaper og teknologi for å løse oppgaver i det grønne skiftet. En forutsetning for å lykkes er at det blir bærekraftig balanse mellom vekst og vern i lokalsamfunn som berøres sterkt av globale krefter med sprikende mål.

Nord får økt betydning for å sikre mat og ressurser fra de 80 % av norsk hav som ligger i Arktis

Utvikling og forvaltning av en geografisk svær region med enorme ressurser er gjort mulig fordi titusener av unge får utdanning i nord og vil bo her hvis det skapes interessante og gode arbeidsplasser i levende samfunn.

Nord blir stadig mer sentrum med profesjonelle og sosiale media som bringer økt kunnskap om nord til nasjonen og verden.

ETTERORD

Jeg avsluttet skrivingen våren 2024 og ba de to kjente statsviterne professor Kjell Arne Rørvik og professor Turid Moldenes lese gjennom siste utkast av manuskriptet. Stor takk til dere. De likte det de så, men hadde klare oppfatninger om at det måtte skrives tydeligere om de strategiske valg og viktigheten av disse som enkeltaktører har bidratt med.

Boken har vært vurdert med hensyn til ulike publiseringsmåter. Beslutning om og redigering til Open Access publisering på Munin er gjort av førstebibliotekar Per Pippin Aspaas og universitetsbibliotekar Jan Erik Frantsvåg . Stor takk til dere.

Ved utgangen av september 2024 var selve teksten ferdigstilt. Men noen dager etter var det en fristende anledning til å ta med dagsferske inntrykk av at Nord blir sentrum fra sent september/primio oktober.

Noen av disse er:

- Bodø leverer som Europeisk kulturhovedstad 2024 og Stormen huser verdensklasse artister
- Narvik er tildelt VM i alpint 2029, det første VM i Nord
- Redaksjonen i Bodø publiserer at High North News leses i 100 land
- Internasjonal rangering viser at UiT Norges arktiske universitet er nummer seks i verden i Open Access-publisering i 2019–2022. Ekstra gledelig er det at universitetsbiblioteket hos oss har fulgt opp dette siden 2002 da vi fra Tromsø via Universitets- og høgskolerådet kom med forslag om nasjonal politikk for Open Access-publisering
- Teaterstykket «Porten til Ishavet» på Hålogaland Teater toner ut med strålende kritikker og med vekt på Tromsø som Arktisk Hovedstad
- Ringen er sluttet med høstens 50 års jubileum for Tromsøundersøkelsen, 30 års jubileum for Farmasi og 20 års jubileum for Odontologi ved UiT Norges arktiske universitet. Alle med hilsener fra sentrale aktører i Sør-Norge: Takk for at dere gikk foran og viste oss måten å gjøre det på!

LITTERATUR

Aarbakke, J. (2022). Fra regionalpolitisk redskap til nasjonal politisk aktør. Rektorarkiv for Jarle Aarbakke 2002-2013. <https://hdl/10037/25290>

Fulsås, N. (1993). Universitetet i Tromsø 25 år.

Gamnes, Jann og Knut Rasmussen (red) (2013). Fra Fagområdet Medisin til Det helsefaglige fakultet. Det medisinske fakultets historie. Orkana forlag

Lekve, K. (2022). Kunnskapsdebatt på villspor. Orkana forlag